Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.
_____

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«Проблема Тайваню у відносинах КНР та США»**

Виконала: студентка 4 курсу групи УК-41
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Руденко Світлана Сергіївна
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.іст.н., доц. Онацький М. Ю.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: к. політ.н., доц. Калюжна Ю. І.
(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:
за національною шкалою: _____
кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії:

_____ Велієв Фаріз Тейюб огли
(підпис) (прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)
Напрям підготовки _____
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А. Ю.
_____
«____» _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Руденко Світлани Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи «Проблема Тайваню у відносинах КНР та США»

керівник роботи Онацький Максим Юрійович, к.іст.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від №4001-5/869 від 02.04.2025

2. Строк подання студентом роботи 28.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

дослідити джерельну та наукову базу роботи; сформувати понятійно-категоріальний апарат дослідження; провести порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілів КНР та США; розглянути

генезис та еволюцію тайванської проблеми в період «холодної війни»; проаналізувати вплив тайванського питання на розвиток американо-китайської взаємодії в 1990-х – на початку 2000-х рр.; дослідити тайванську проблему в контексті загострення відносин між США і КНР в 2010-х – 2020-х рр.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження
2	Розділ 2. Тайванська проблема як фактор американо-китайських відносин

5. Дата видачі завдання 24.11.2024 р.

Студентка _____ **С. С. Руденко**
підпис ініціали, прізвище

Керівник роботи _____ **М. Ю. Онацький**
підпис ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Руденко С. С. Проблема Тайваню у відносинах КНР та США.

Робота присвячена дослідженню ролі тайванської проблеми у двосторонніх відносинах між Китайською Народною Республікою та Сполученими Штатами Америки.

Розглянуто джерельну та наукову базу роботи. Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат дослідження. Здійснено порівняльний аналіз соціально-економічного профілю США та КНР. Розглянуто генезис та еволюцію тайванської проблеми в період «холодної війни». Проаналізовано вплив тайванського питання на розвиток американо-китайської взаємодії у 1990-х – на початку 2000-х рр. Досліджено тайванську проблем в контексті загострення відносин між США і КНР у 2010-х – 2020-х роках.

Ключові слова: тайванська проблема, генезис, КНР, США, американо-китайська взаємодія.

ABSRACT

Rudenko S. S. The Taiwan Question in PRC-US Relations

The research is devoted to examining the role of the Taiwan issue in the bilateral relations between the People’s Republic of China and the United States of America.

The study explores the source and scholarly base of the research, and analyzes the conceptual and categorical framework. A comparative analysis of the socio-economic profiles of the United States and the PRC is conducted. The genesis and evolution of the Taiwan issue during the Cold War period are considered. The impact of the Taiwan question on the development of U.S.-China relations in the 1990s and early 2000s is analyzed. The Taiwan issue is examined in the context of escalating tensions between the U.S. and the PRC in the 2010s and 2020s.

Keywords: the Taiwan question, genesis, China, USA, U.S.-China interaction.

ЗМІСТ

Вступ **6**

Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження **9**

1.1 Джерельна та наукова база роботи **9**

1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження **15**

1.3. Соціально-економічний та політичний профіль КНР і США: порівняльна характеристика **20**

Розділ 2. Тайванська проблема як фактор американо-китайських відносин **30**

2.1 Проблема Тайваню: від створення КНР до завершення «холодної війни» **30**

2.2 Тайванське питання та особливості американо-китайської взаємодії в 1990-х – на початку 2000-х рр. **38**

2.3 Тайванська проблема в контексті загострення відносин між США і КНР в 2010-х – 2020-х рр. **48**

Висновки **61**

Список використаних джерел **65**

Додатки **73**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі стосунки між Китайською Народною Республікою (КНР) та Сполученими Штатами Америки (США) багато в чому впливають на всю систему міжнародних відносин. Обидві держави посідають ключові позиції у глобальному політичному, економічному та безпековому вимірі, а їх стратегічне суперництво дедалі більше визначає нову архітектуру світового порядку. Одним із важливих факторів, що протягом десятиліть впливає на динаміку стосунків між Вашингтоном і Пекіном, залишається тайванське питання – складна, багатовимірна проблема, яка поєднує в собі питання суверенітету, ідеологічної протилежності, регіональної стабільності та геоекономічного впливу.

Тайвань має надзвичайно важливе стратегічне значення як для КНР, так і для США. Для Пекіна це питання національної єдності та відновлення територіальної цілісності. Для Вашингтону – компонент стратегії забезпечення балансу сил в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Ситуація в Тайванській протоці залишається постійним джерелом геополітичної напруги, що проявляється у військовій активності, жорсткій риториці та поглибленні взаємної недовіри між двома глобальними акторами.

Ескалація напруги навколо Тайваню протягом останніх років викликає занепокоєння як серед держав АТР, так і у міжнародного співтовариства. На цьому тлі необхідність ґрунтовного аналізу тристоронньої взаємодії між КНР, США та Тайванем набуває особливого значення. Дослідження еволюції тайванської проблеми дозволяє зрозуміти механізми впливу локального конфлікту на глобальне середовище, окреслити специфіку двосторонніх відносин між Пекіном і Вашингтоном, а також оцінити можливі сценарії їх розвитку.

Об’єкт дослідження – двосторонні відносини між КНР і США в контексті тайванської проблеми.

Предметом дослідження є вплив тайванської проблеми на американо-китайські та регіональні відносин.

Мета дослідження полягає у дослідженні впливу тайванської проблеми на еволюцію двосторонніх відносин між КНР і США.

Зазначена мета передбачає розв'язання наступних завдань:

- дослідити джерельну та наукову базу роботи;
- сформувати понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- здійснити порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілів КНР та США;
- розглянути генезис та еволюцію тайванської проблеми в міжнародних відносинах у період «холодної війни»;
- проаналізувати тайванське питання та його вплив на особливості американо-китайської взаємодії в 1990-х – на початку 2000-х рр.;
- дослідити проблему Тайваню в контексті загострення відносин між США і КНР у 2010-х – 2020-х рр.

Специфіка джерельної бази дослідження. Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи, аналітичні звіти міжнародних інституцій, публікації ЗМІ, довідкова та статистична література. Використання вказаних груп джерел дозволило сформувати комплексне уявлення про проблему Тайваню у контексті американо-китайських відносин.

Ступінь вивченості проблеми. Проблематика Тайваню в контексті американо-китайських відносин висвітлена у працях як українських, так і зарубіжних дослідників. Серед вітчизняних авторів варто виокремити публікацію О. Шевчука та Х. Надрагу, які аналізують витоки конфлікту, чинники його ескалації та можливі сценарії розвитку [33]. Н. Городня досліджує зміну ролі КНР у світовій системі та динаміку її відносин зі США [23]. Я. Завада і Г. Данчук акцентують увагу на геополітичній ролі Тайваню у трикутнику США – КНР – Тайвань [24].

Серед зарубіжних авторів варто виокремити праці М. Гордона, М. Майкла і Д. Сакса, які досліджували питання американо-тайванських

відносин у контексті зростання впливу КНР [37]. Китайський дослідник Чжоу В. проаналізував зміну підходів Сполучених Штатів до Тайваню в контексті індо-тихоокеанської стратегії та загального посилення конкуренції США з КНР [53].

Попри значну кількість наукових праць, що пояснюється актуальністю теми, окремі її аспекти залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, потребує більш глибокого аналізу проблема еволюції тайванського питання у постбіполярний період, а також реакція на її динаміку міжнародної спільноти.

Методи дослідження. В процесі дослідження були використані загальнонаукові методи, а саме: аналіз, синтез, системний метод, опис, узагальнення, порівняння.

Апробація результатів дослідження. Робота пройшла апробацію на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах» (м. Харків, 13 грудня 2024 р.). Тези доповіді «Вплив тайванської проблеми на стабільність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» були опубліковані.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків; містить 61 сторінку основного тексту, 2 рисунки, 4 таблиці, 2 додатки; список використаних джерел включає 86 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Джерельна та наукова база роботи

У процесі дослідження було використано значний обсяг джерел та наукової літератури. Джерельна база охоплює нормативно-правові документи, аналітичні звіти міжнародних організацій, матеріали ЗМІ, статистичні дані. Вказана різноманітність забезпечила цілісне бачення проблеми Тайваню в контексті двосторонньої взаємодії КНР і США.

Особливу увагу було приділено аналізу нормативно-правової бази. Вона охоплює широкий спектр документів, ухвалених як на національному, так і на міжнародному рівнях, що репрезентують еволюцію політичних позицій, стратегічних намірів та механізмів їх реалізації.

Важливим для розуміння ідеологічного підґрунтя позиції КНР щодо Тайваню є Заява Центрального народного уряду КНР від 1 жовтня 1949 р. Саме цей документ став вихідною точкою для формування принципу «одного Китаю», що й донині визначає зовнішню політику Пекіна [17].

У контексті формування системи американських гарантій безпеки Тайваню в умовах холодної війни доцільно звернутись до Договору про взаємну оборону між США і Республікою Китай (1954 р.) та Формозької резолюції Конгресу США (1955 р.). Ці документи містять інформацію про початок офіційної військово-політичної підтримки Тайваню з боку США, спрямованої на стримування поширення комунізму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [7; 8].

Для розуміння еволюції американо-китайських відносин важливим є Спільне комюніке США і КНР 1979 р., в якому США офіційно визнали уряд КНР як єдиний законний уряд Китаю. Це визнання стало основою для подальшого розвитку американо-китайських відносин та визначило стратегічний курс Вашингтону щодо Тайваню [6].

Ключовим документом, що дозволяє з’ясувати особливості

американо-тайванської співпраці у сфері оборони є Закон про відносини з Тайванем 1979 р. У ньому було закріплено зобов'язання США щодо забезпечення обороноздатності Тайваню, попри формальне невизнання його державності [14].

Окремий інтерес становлять Стратегії національної безпеки США, які дають змогу простежити еволюцію офіційного стратегічного дискурсу щодо Китаю і Тайваню. Вони демонструють трансформацію образу КНР – від потенційного партнера до системного конкурента, що створює виклики глобальній стабільності [9; 10; 11; 12; 15].

З точки зору розуміння позиції материкового Китаю і Тайваню щодо можливого возз'єднання важливу роль відіграє аналіз офіційних документів обох сторін. Позиція КНР була викладена у «Зверненні до тайванських співвітчизників» (1979 р.), де зазначався курс на «мирне возз'єднання», а також у Законі про протидію сецесії (2005 р.), що передбачає можливість силового сценарію у разі проголошення Тайванем незалежності. Тайбей, у свою чергу, висунув свою концепцію, оприлюднивши «Керівні принципи національного возз'єднання» (1991 р.), які передбачають об'єднання лише за умов демократизації Китаю [3; 18; 19].

Доцільно також звернутись до низки сучасних нормативно-правових актів, де відображено позиції США та КНР у період загострення суперництва. Серед цих документів: Закон про права людини і демократію в Гонконгу (2019 р.); Прокламація про призупинення в'їзду іммігрантів та неіммігрантів (2019 р.); Економічна та торговельна угода між урядом Сполучених Штатів Америки та урядом Китайської Народної Республіки (2020 р.) [2; 4; 13].

Важливим джерелом у процесі розкриття теми дослідження стали матеріали, що розміщені на офіційних вебпорталах урядів Сполучених Штатів Америки та Китайської Народної Республіки. Вони відображають офіційну позицію сторін щодо тайванського питання та дозволили простежити ключові підходи у зовнішньополітичних стратегіях США й КНР [70; 74; 83; 84].

Додаткову інформацію було отримано з аналітичних і статистичних матеріалів міжнародних організацій, що публікують рейтинги та індекси. Зокрема, відповідну інформацію було отримано з матеріалів Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund), який надає детальну економічну статистику; Міжнародного інституту розвитку менеджменту (International Institute for Management Development, World Competitiveness Center), що публікує щорічні рейтинги конкурентоспроможності; Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (United Nations Development Programme), яка оцінює рівень людського розвитку; The Heritage Foundation, що готує звіти про економічну свободу; організації Freedom House, яка публікує дані про стан політичних прав і громадянських свобод; а також рейтингу військової потужності, що публікується на платформі Global Firepower.

У сукупності ці джерела дозволили комплексно оцінити соціально-економічний і політичний розвиток США та КНР, а також проаналізувати їх місце в сучасній міжнародній системі [63; 65; 66; 69; 82].

Розглядаючи наукову базу дослідження, слід відзначити, що проблема Тайваню в контексті американо-китайських відносин є предметом ґрунтовного вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. У процесі дослідження було використано широкий спектр довідкової літератури, статті, опубліковані в наукових журналів, що стали важливою основою у контексті теми, що розглядається.

Значна кількість праць присвячена історичним витокам конфлікту, динаміці розвитку ситуації у XX–XXI ст., а також аналізу зовнішньополітичних стратегій США і КНР. З метою комплексного аналізу проблеми було досліджено джерела, що репрезентують різні методології й аналітичні підходи. Особливу цінність становить співставлення точок зору українських, китайських і західних науковців, що дозволило глибше зрозуміти природу, динаміку та стратегічну значущість геополітичного суперництва навколо Тайваню.

Серед праць українських авторів вирізняються роботи О. Шевчука та Х. Надраги. В статті «Тайванська проблема» у міжнародних відносинах та перспективи її вирішення» автори окреслюють витоки конфлікту, визначають ключові внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на розвиток ситуації, а також розглядають можливі траєкторії її розвитку. Тайванське питання аналізується в широкому міжнародному контексті – як точка перетину інтересів провідних держав і, водночас, як наслідок глибокої трансформації КНР, яка претендує на політичне возз'єднання з островом [33].

В іншій праці – «Відносини між двома берегами Тайванської протоки: рух назустріч?» – О. Шевчук зосереджується на проблемах розвитку діалогу між КНР та Тайванем. Розглядаються не лише офіційні контакти між Пекіном і Тайбеєм, а й загальна динаміка взаємин. Автор зауважує, що навіть у періоди потепління двосторонніх стосунків напруження нікуди не зникає, а лише переходить у менш помітну форму. Водночас, дослідник наголошує увагу на тому, що розвиток відносин залежить не тільки від зовнішніх чинників, але й від політичної ситуації всередині обох сторін [32].

У контексті дослідження взаємин США та КНР варто згадати статтю Н. Городньої «Динаміка американсько-китайських відносин в кінці XX – XXI ст. як свідчення нової ролі Китаю у міжнародній системі», в якій проаналізовано трансформацію ролі КНР на світовій арені крізь призму еволюції її відносин із США. Дослідниця вказує, що у XXI ст. ці стосунки вийшли за межі суто двостороннього діалогу, охопивши не лише регіональний, але й глобальний контекст. Посилилась взаємозалежність між двома державами у фінансово-економічній сфері, водночас загострилась конкуренція. Відносини між США і КНР стали ключовими не лише для них самих, але й для світової системи загалом. Авторка також підкреслює, що ця конкуренція є природною для великих держав, однак важливо, аби вона зберігала конструктивний характер і не переросла у відкрите протистояння [23].

Варто звернути також увагу на статтю Я. Завади та Г. Данчука

«Особливе становище Тайваню на міжнародній арені та його роль у протистоянні США та Китаю», присвячену загостренню суперечностей у трикутнику США – КНР – Тайвань. У роботі висвітлюється еволюція значення Тайваню в американо-китайських відносинах, підкреслюється його невизначений міжнародно-правовий статус і принципово різні підходи США та КНР до вирішення тайванського питання. Вказана публікація дає змогу глибше зрозуміти логіку дій ключових акторів, що має важливе значення з точки зору аналізу зовнішньополітичних стратегій Вашингтону і Пекіна [24].

Особливу цінність становлять праці теоретиків, що репрезентують теоретичний аспект досліджуваної проблеми. Серед них – роботи Г. Моргентау та Дж. Бентамома. Їх праці дали змогу простежити, як із часом змінювалось трактування ключових понять і трансформувалось бачення міжнародних процесів [34; 43].

Питання американо-тайванських відносин розкрито у працях зарубіжних дослідників, зокрема, в колективній монографії М. Гордона, М. Майкла та Д. Сакса, де розглядається геостратегічне значення Тайваню в архітектурі безпеки Індо-Тихоокеанського регіону. Особливу увагу приділено аналізу наслідків для США можливого переходу Тайваню під повний контроль КНР. Автори звертають увагу, що встановлення китайського контролю над островом суттєво послабить позиції США в АТР [37].

У праці китайського дослідника Чжоу В. «Коригування політики США щодо Тайваню в межах «Індо-Тихоокеанської стратегії»: стратегічна чи тактична визначеність?» проаналізовано зміни в політиці США щодо Тайваню в контексті реалізації Індо-Тихоокеанської стратегії. Автор виділяє кілька етапів еволюції китайсько-американських відносин, кожен з яких супроводжувався відповідними коригуваннями американської політики щодо Тайваню. Окрему увагу приділено аналізу змін у підходах США до КНР в період президентства Б. Обами та Д. Трампа. У публікації підкреслюється також геостратегічна роль Тайваню в сучасній американській політиці [53].

Важливим є дослідження К. Ґаннесса К. та Ф. Сандерса «Запобігання

ескалації та уникнення війни: уроки кризи в Тайванській протоці 1995–1996 років», де проаналізовано причини зазначеної кризи та особливості її врегулювання. Автори виокремлюють ключові уроки, що дозволяють зменшити ймовірність ескалації конфлікту в майбутньому. Зокрема, акцентується увага на необхідності обміну розвідувальною інформацією і чіткої координації між державами в умовах кризових ситуацій. Рекомендації, зроблені авторами, можуть бути корисними при розробці більш ефективних стратегій для запобігання новим кризам та збереження стабільності в регіоні [38].

Питання, пов'язані з розвитком тайванської проблеми та її впливом на американо-китайські відносини, знайшли своє відображення також у працях таких авторів, як П. Білак, М. Тарана, Дж. Паммента, Ф. Ґранеллі, С. Адея. Їх дослідження допомогли розкрити динаміку взаємодії у трикутнику США-Тайвань-КНР та впливу цих відносин на глобальну політичну ситуацію [21; 30; 45].

У процесі підготовки дослідження було залучено низку інтернет-джерел, що містять широкий спектр аналітичних та наукових матеріалів. Зокрема, використано аналітичні публікації провідних міжнародних центрів – Center for Strategic and International Studies (CSIS), Brookings Institution та Council on Foreign Relations. Матеріали, які містились у даних публікаціях, сприяли глибшому розумінню особливостей політики США і КНР, а також відносин у трикутнику США – КНР – Тайвань [35; 39; 42; 76]. Статті таких видань, як The Economist, Reuters, Bloomberg і Britannica також стали підґрунтям для аналізу міжнародного контексту тайванського питання [36; 44; 46; 65; 68; 81].

Отже, використання широкої та різноманітної джерельної бази стало важливою передумовою для формування всебічного уявлення про проблему Тайваню в контексті американо-китайських відносин. Поєднання праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, аналітичних матеріалів, нормативно-правових актів та офіційних документів дозволило розкрити динаміку розвитку ситуації, глибше осмислити природу тайванської

проблеми та з’ясувати її роль та місце в сучасній системі міжнародних відносин. Різноплановість джерел сприяла об’єктивному дослідженню обраної теми, враховуючи її історичний, політичний і безпековий виміри.

1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження

В умовах трансформації американо-китайських відносин дедалі більш актуальним стає дослідження стосунків КНР та США, крізь призму тайванського питання. Для комплексного аналізу цієї теми доцільно спершу звернутись до ключових понять і термінів, що становлять основу теоретичного осмислення міжнародних процесів.

Особливої значущості набуває розуміння феномену міжнародних відносин як основоположної категорії, що окреслює межі зовнішньополітичної взаємодії держав. Вперше поняття «міжнародні відносини» було введено у науковий обіг англійським філософом і юристом Дж. Бентамом у 1789 р. в трактаті «Вступ до принципів моральності і законотворення», де воно позначало відносини між монархами різних держав. У подальшому це поняття зазнавало суттєвих змін і доповнень, відображаючи зростання взаємозалежності держав та ускладнення міжнародної структури [29 с. 74; 34].

Сучасні визначення поняття міжнародних відносин умовно поділяються на три групи. Перша розглядає міжнародні відносини як «сукупність фактичних стосунків між учасниками» в різних сферах: політичній, економічній, культурній та ін. Цей підхід поділяє польський політолог З. Петрась. Друга група визначає міжнародні відносини як боротьбу інтересів держав, що характерно для представників напряму «політичного реалізму», до якого належить Г. Моргентау. Третя група визначає міжнародні відносини як стосунки між децидентами, які приймають зовнішньополітичні рішення, та структурами, які вони очолюють. Відповідно, міжнародні відносини аналізуються через поведінку осіб, дії яких фактично стають діями

держави. Такий підхід поділяли Р. Шнайдер, Г. Брук і Б. Сепін [29 с. 77-79].

Отже, міжнародні відносини – це багаторівнева система взаємодій між державами та іншими суб'єктами, що в умовах глобалізації охоплює політичні, економічні, правові й культурні процеси та відображає динаміку сучасного світу.

У теорії міжнародних відносин основну увагу традиційно приділяли дослідженню національного інтересу, який розглядали як державний. Попри широку сучасну популярність, це поняття ввели до наукового обігу відносно недавно – у 1935 р. Американські політологи Р. Нібуру та Ч. Бірду пропонували аналізувати політику держав через призму їхніх інтересів. Існують два основні підходи до розуміння цього поняття: психологічний, який розглядає інтерес як суб'єктивне уявлення лідерів (Дж. Розенау), і об'єктивістський (К. Маркс, Ф. Енгельс), що розглядає інтерес як результат реальних потреб [29 с. 149-151].

Найбільш відомим теоретиком, який вивчав поняття національного інтересу, є американський політолог Г. Морґентау. У своїй праці «Politics among Nations» (1948 р.) теоретик стверджував, що національний інтерес є основою зовнішньої політики держави і має прагматичний, реалістичний характер. Г. Морґентау вважав, що національний інтерес визначається передусім необхідністю забезпечення національної безпеки і лише сильна держава може ефективно захищати свої інтереси на міжнародній арені [29 с. 151; 43].

Досягають держави своїх інтересів шляхом здійснення зовнішньої політики. Зовнішня політика є однією з ключових сфер політичної діяльності, спрямованої на реалізацію інтересів держави на міжнародній арені. Наукове середовище пропонує різні підходи до її розуміння. Так, науковець Т. Лось-Новак визначає зовнішню політику як діяльність, що здійснюється в умовах міжнародного середовища з високим рівнем непередбачуваності, що вимагає професіоналізму та стратегічного мислення. Дж. Франкел розглядає її як сукупність дій і рішень держави у відносинах з іншими країнами,

наголошуючи, що саме їх поєднання формує міжнародну поведінку держави. В. Веллейс трактує зовнішню політику як простір політичної поведінки держави, який представляє собою певний зв'язок між її внутрішніми справами та міжнародним середовищем [29 с. 162-163].

Таким чином, зовнішню політику можна визначити як сукупність рішень, дій і стратегій, що формуються політичним керівництвом з метою забезпечення і просування національних інтересів у взаємодії з міжнародним середовищем. Її зміст і форми залежать як від внутрішньополітичних чинників, так і від особливостей зовнішнього середовища.

Стратегічне спрямування, цілі та інструменти зовнішньої політики часто залежать від просторових і географічних чинників, що зумовлює звернення до поняття геополітики. Геополітика як наука вивчає взаємозв’язок між географічними особливостями та політичними інтересами держав. Термін походить від двох грецьких слів: geo (земля) та politikos (політика). У сучасних дослідженнях поняття геополітика значно розширило свій зміст і тепер включає вивчення впливу географічного середовища на політичні стратегії, а також взаємодію між політикою та простором. Американський вчений К. Грей вважав, що геополітика охоплює безпеку та вплив просторових відносин на міжнародний порядок. Це розуміння включає контроль над простором, що стає однією з основ для реалізації державних інтересів [28 с. 9-11].

У контексті двосторонніх відносин між США і КНР особливого значення набуває поняття геополітичного суперництва – конфлікту протилежних інтересів держав, що може проявлятись у трьох формах: горизонтальній – на поверхні суші та моря; вертикальній – у вигляді змагання в космосі та технологічній сфері; осередковій – у конфліктах у третіх регіонах, де великі держави не стикаються безпосередньо, але активно просувають свої інтереси (наприклад, Південно-Китайське море, Індо-Тихоокеанський регіон) [28 с. 22].

У контексті дослідження ключовим стає поняття балансу сил –

співвідношення потенціалу держав, яке формується в результаті динамічної взаємодії з одного боку, і різнорівневого співробітництва – з іншого. Баланс сил – це не статична рівновага, а гнучка система, що постійно змінюється залежно від впливу різних чинників, зокрема військової, економічної й політичної могутності держав.

Наразі вважається, що США щодо КНР реалізують політику стримування – комплекс дій, спрямованих на обмеження впливу опонента. У ширшому сенсі це також спроба звузити масштаби вже розпочатої експансії або мінімізувати її результати [28 с. 25].

Узагальнивши базові поняття, у контексті даного дослідження доцільно розглянути таке питання як конфлікт. У сучасному дискурсі поняття «конфлікт» трактується як складне соціальне явище, що виникає у взаємодії сторін із протилежними інтересами чи потребами. Термін походить від латинського «conflictus» – «зіткнення» або «сутичка». У словниках Merriam-Webster та Lexico конфлікт визначається як: серйозна суперечність з приводу важливого питання; процес протидії досягненню цілей іншої сторони; особливий тип взаємин, заснований на протилежних цілях, ідеалах, інтересах; взаємодія, що виникає через несумісності у сприйнятті чи мисленні; суперечність, яка сприймається як загроза інтересам сторін; а також як спосіб вирішення протиріч [41 с. 5].

Міжнародний конфлікт – це безпосереднє або опосередковане зіткнення інтересів двох або декількох сторін (держав, груп держав, народів або політичних течій) на основі вже існуючих між ними протиріч об’єктивного або суб’єктивного характеру.

У 1960-х рр. американський політолог К. Райт визначив міжнародний конфлікт як певна взаємодія між державами, що може здійснюватись на різних рівнях та мати різний ступінь напруженості. Дослідник виокремив чотири стадії розвитку конфлікту: усвідомлення несумісності, зростання напруженості, тиск без застосування сили та збройне зіткнення або війна. Наприкінці XX ст., після завершення «холодної війни», міжнародний

конфлікт почали трактувати ширше – як будь-яку форму конфронтації між суб'єктами міжнародних відносин, що охоплює локальні, регіональні або глобальні зіткнення, зокрема в так званих «гарячих точках» світу [27 с. 2-4].

Причини міжнародних конфліктів можуть бути різноманітними. Тайванська проблема є прикладом державно-правового конфлікту, тобто такого, що виник внаслідок протистояння між політичними силами (КПК і Гоміданом), а на сучасному етапі – конфлікту між державою і територіальним суб'єктом, який намагається змінити або зберегти свій політико-правовий статус.

Державно-правовий конфлікт – це публічне протистояння між органами державної влади, посадовими особами або іншими суб'єктами, що виникає у зв'язку з реалізацією владних повноважень і має юридичне підґрунтя та правові наслідки. Доктор юридичних наук А. Глухова визначає його як інституціоналізований політичний конфлікт, притаманний політичній системі, де боротьба точиться навколо володіння владою та її здійснення. Академік О. Тодика визначає державно-правові конфлікти як гранично загострені суперечності, що виявляються у зіткненні різних суб'єктів цих відносин, обумовлені протилежністю або значним розходженням їхніх інтересів і цілей у процесі реалізації безпосередньої і представницької форм демократії та спрямовані на розв'язання конфліктогенної ситуації [20].

У контексті статусу Тайваню в міжнародній спільноті важливого значення набуває поняття «статус-кво». Це термін, що походить від латинського виразу status quo ante, що означає «становище, яке було раніше». Сьогодні статус-кво позначає існуючий стан речей, який зберігається в політичному, соціальному або економічному контексті. Термін почав активно використовуватись у дипломатії ще з XVIII ст. У політичному контексті статус-кво означає підтримку чинного устрою або балансу сил, за якого сторони не прагнуть до кардинальних змін. Статус-кво також виступає умовною точкою відліку для оцінки динаміки змін: його збереження свідчить про стабільність системи, тоді як прагнення змінити статус-кво вказує на

протест, потребу в трансформаціях або прагнення до інновацій.

Статус-кво Тайваню є особливим явищем у міжнародній політиці, адже трактується по-різному залежно від позиції сторін, що беруть участь у конфлікті. Для США це збереження миру й стабільності в регіоні, де питання майбутнього Тайваню має вирішуватись мирним шляхом без насильства. КНР же розглядає його як досягнення мирного об'єднання Тайваню з материковим Китаєм, дотримуючись принципу «одного Китаю». Для Тайваню статус-кво означає збереження його суверенітету та незалежності, без примусу до змін з боку КНР [55].

Отже, дослідження понятійно-категоріального апарату дає змогу сформувати цілісну теоретичну базу для аналізу проблеми Тайваню у відносинах між КНР і США. Чітке розуміння ключових концепцій дозволяє глибше осягнути природу зовнішньополітичної взаємодії цих акторів міжнародних відносин, виявити мотивацію їхніх дій та стратегій, а також простежити, як національні інтереси трансформуються у конкретні форми поведінки на світовій арені. Це, в свою чергу, забезпечує послідовність і аналітичну глибину подальшого дослідження.

1.3. Соціально-економічний та політичний профіль КНР і США: порівняльна характеристика

Китайська Народна Республіка (КНР) та Сполучені Штати Америки (США) займають провідні позиції на міжнародній арені та значною мірою впливають на формування глобального порядку. Їх суперництво зумовлене не лише ідеологічними та політичними розбіжностями, а й суттєвими відмінностями у соціально-економічному розвитку, політичних системах і ресурсному потенціалі. Для глибшого розуміння особливостей кожної країни та першопричин конкуренції між ними доцільно порівняти ключові соціально-економічні та політичні параметри їх розвитку.

Китайська Народна Республіка (КНР) була проголошена 1 жовтня 1949 р. після перемоги Комуністичної партії Китаю (КПК) у громадянській війні. Під керівництвом Мао Цзедуна країна пережила радикальні соціально-економічні трансформації, зокрема «великий стрибок» та «культурну революцію», які мали значні наслідки для суспільства та економіки КНР. Починаючи з 1978 р. під проводом Ден Сяопіна КНР розпочала політику реформ і відкритості, що призвело до стрімкого економічного зростання та інтеграції її до світової економіки [62].

Сполучені Штати Америки (США) проголосили незалежність 4 липня 1776 р. Протягом XIX ст. країна поступово розширювала межі своєї території. У середині XIX ст. США пережили громадянську війну, яка призвела до скасування рабства. У XX ст. США перетворились на наддержаву [81].

КНР розташована в Центрально-Східній Азії на західному узбережжі Тихого океану та займає площу 9,6 млн км².

США розташовані в Північній Америці. Площа території країни становить близько 9,8 млн км² (разом з Аляскою та Гаваями).

Водночас, географічна структура території цих держав є принципово різною: Китай має компактну, континентальну форму, тоді як США включають три географічно не пов’язані частини – основну територію між Канадою та Мексикою, Аляску на північному заході континенту та Гавайські острови у центрі Тихого океану.

КНР межує з 14 країнами по суходолу, що робить її лідером за кількістю сусідів, та має вихід до Тихого океану. США, у свою чергу, межують лише з двома країнами – Канадою та Мексикою – і мають вихід до Атлантичного, Тихого та Північного Льодовитого океанів.

Природні умови США та КНР відрізняються значною різноманітністю, зумовленою їхньою територією та географічним положенням. Рельєф США контрастний: гори на заході й сході та великі родючі рівнини в центрі. КНР, навпаки, переважно гірська країна, з високим Тибетським нагір’ям на заході й низинами на сході. Обидві держави багаті водними ресурсами й мають

важливі річкові системи – Міссісіпі у США, Янцзи й Хуанхе в КНР.

Обидві країни володіють потужною сировинною базою, що є основою для їх промислового розвитку. США вирізняються винятковим багатством мінерально-ресурсної сировини: мають великі запаси нафти, природного газу, кам'яного та бурого вугілля, залізної руди, міді, свинцю, молібдену, цинку, урану, золота та срібла. КНР, хоч і поступається США в обсягах нафти й газу, але є одним зі світових лідерів за запасами кам'яного вугілля, залізної руди, вольфраму, молібдену, олова, сурми й рідкоземельних металів [72; 73].

Таблиця 1.1

Основні демографічні показники КНР і США, 2024 рік

Показник	КНР (2024)	США (2024)
Населення (на кінець року)	1 408.28 млн осіб	340.11 млн осіб
Особи до 17 років	17.1%	21.7%
Особи 18-59 років	60.9%	59.0%
Особи 60+ років	22.0%	17.7%
Жінки	48.9%	50.5%
Чоловіки	50.5%	49.5%
Народжуваність (‰)	6.77‰	12.01‰
Смертність (‰)	7.76‰	9.23‰
Природний приріст населення (‰)	-0.99‰	+2.78‰
Рівень урбанізації	67.0% (943.50 млн осіб)	82.8% (287.42 млн осіб)

Складено авторкою за матеріалами: [79; 80; 85].

Демографічна ситуація у США та КНР є різною як з точуи зору структури населення, так і за динамікою його зміни (табл. 1.1). Чисельність населення КНР станом на 2024 р. становила 1 408,28 мільйона осіб, з яких лише 17,1% складають особи до 17 років, що є значно нижчим показником порівняно з США (21,7%). Частка осіб старших 60 років досягла 22%, що вказує на значне старіння. Природний приріст населення є від'ємним (-0,99‰), що свідчить про зменшення чисельності через перевищення смертності над народжуваністю.

У Сполучених Штатах ситуація є більш стабільною. Чисельність населення станом на кінець 2024 р. складала 340,11 мільйона осіб, з яких

21,7% – це особи до 17 років. Природний приріст населення становить +2,78‰, що свідчить про позитивну динаміку. Частка осіб старше 60 років складає 17,7%, що є нижчим, ніж у Китаї, але тенденція старіння населення також наявна. Високий рівень імміграції та значна частка працездатного населення (59% від загальної кількості) сприяють збереженню позитивної демографічної динаміки [80; 85].

Державний та адміністративно-територіальний устрій КНР і США відображає суттєві відмінності у принципах організації влади. КНР має унітарну систему з трирівневою адміністративною структурою, закріпленою в Конституції КНР. На першому рівні територія країни поділяється на 34 адміністративні одиниці провінційного рівня: 23 провінції, 5 автономних районів, 4 муніципалітети центрального підпорядкування (Пекін, Шанхай, Тяньцзінь, Чунцін) та 2 спеціальні адміністративні райони – Сянган (Гонконг) і Аоминь (Макао). Другий рівень включає автономні префектури, міста та повіти, третій – селища, етнічні селища та міські райони. Формально автономні одиниці мають розширені повноваження, однак фактичне управління здійснюється централізовано [56].

Сполучені Штати Америки є федеративною державою, що складається з 50 штатів та федерального округу Колумбія. Кожен штат має власну конституцію, законодавчу, виконавчу та судову владу. Суб’єкти федерації наділені широкою автономією у сфері внутрішньої політики, проте не мають права виходу зі складу федерації. До складу США також входять неінкорпоровані території з різним статусом і рівнем самоврядування, серед яких – Пуерто-Ріко, Гуам, Американське Самоа, Віргінські острови США, острови Джонстон, Уейк, Мідуей та інші [73].

Відповідно до Конституції КНР є соціалістичною державою з однопартійною системою, де провідну роль відіграє Комуністична партія Китаю. Вищим органом державної влади є Всекитайські збори народних представників (ВЗНП) – однопалатний парламент, що обирається терміном на п’ять років. До його складу входять депутати від провінцій, автономних

районів, міст центрального підпорядкування, спеціальних адміністративних районів та збройних сил. ВЗНП формує Постійний комітет, обирає Голову КНР, затверджує склад Державної ради – вищого органу виконавчої влади, яку очолює прем'єр-міністр.

Фактичне керівництво країною зосереджене в руках Комуністичної партії, що контролює всі гілки влади. Центральна військова рада здійснює вищу координацію в оборонній сфері та підзвітна формально ВЗНП, але реально підпорядковується партійному керівництву. Судова влада представлена Верховним народним судом, місцевими, військовими та спеціальними судами. На місцях влада здійснюється через збори народних представників і народні уряди відповідних адміністративних рівнів [86].

На відміну від КНР, США є класичною федеративною президентською республікою з чітким поділом влади на: законодавчу, виконавчу та судову, які діють на основі системи стримувань і противаг.

Законодавча влада належить Конгресу США, що складається з двох палат – Сенату та Палати представників. Він приймає закони, затверджує бюджет, ратифікує міжнародні договори, може оголосити імпічмент президенту та контролює виконавчу владу.

Виконавчу владу очолює президент, який є главою держави, уряду та головнокомандувачем збройних сил. Він формує Кабінет міністрів, призначає керівників федеральних агентств і суддів Верховного суду (за згодою Сенату). У разі неможливості виконання обов'язків президентом, його функції виконує віце-президент, який також головує в Сенаті.

Судову владу здійснює Верховний суд США та система федеральних судів. Верховний суд має повноваження тлумачити закони й оцінювати їх відповідність Конституції [57].

США та КНР є провідними державами світу, що відіграють ключову роль у формуванні глобального економічного порядку. Згідно зі звітом World Economic Outlook Міжнародного валютного фонду (IMF, 2025), США посідають перше місце за номінальним валовим внутрішнім продуктом

(ВВП), що становить 30,507 млрд дол., тоді як Китай – на другому місці з показником 19,232 млрд дол. (рис. 1.1).

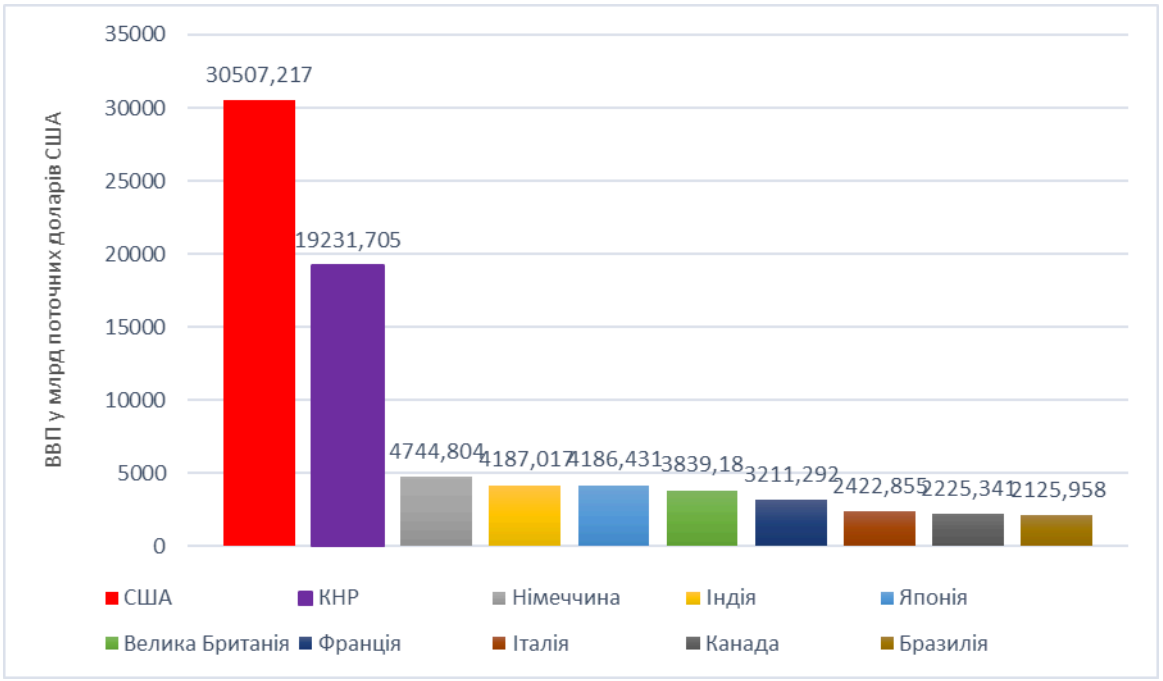

Рис. 1.1. Місце США і КНР серед найбільш економічно розвинених країн світу за обсягами номінального ВВП

Розроблено авторкою за матеріалами [82]

Аналіз динаміки ВВП за останнє десятиліття свідчить про економічне зростання в обох країнах. У США спостерігається стабільне економічне зростання у 2015–2025 рр., з винятком незначного спаду у 2019–2020 рр., спричиненого пандемією COVID-19. Для Китаю характерне зниження темпів у 2022–2023 рр. однак у 2025 р. темп зростання знову досягає 4%, що майже вдвічі перевищує аналогічний показник США (1,8%) (рис. 1.2) [82].

Інші макроекономічні індикатори також відображають специфіку розвитку обох країн. У 2025 р. рівень інфляції в Китаї залишається на нульовому рівні, що свідчить про ефективний контроль над цінами, тоді як у США він становить 3%. Зовнішній борг КНР – 2,5 трлн дол., суттєво менший за показник США – 25,8 трлн дол (табл. 1.2) [58; 77].

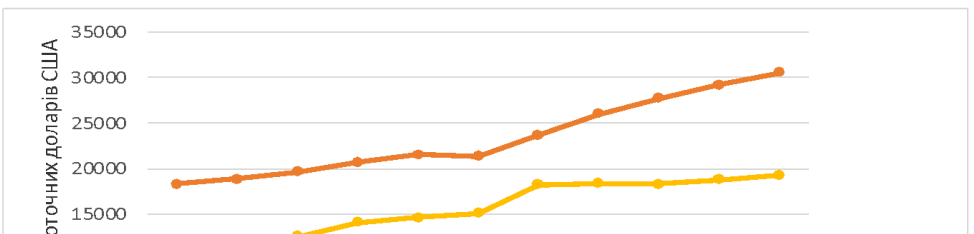

Рис. 1.2. Динаміка темпів зростання ВВП КНР і США
(за період з 2015 по 2024 рр.)
Розроблено авторкою за матеріалами: [82]

Структури економіки двох держав демонструє суттєві відмінності. У КНР вагому частку займає промисловість і будівництво – 36.5%, тоді як у США – лише 16.2%, що свідчить про більш виробничу орієнтованість економіки КНР. Натомість, в економіці США домінує сфера послуг – 83% ВВП, порівняно з 56.7% у КНР. Частка сільського та лісового господарства залишається помітною лише у КНР (6,8%), тоді як у США вона є незначною (0,8%) [78; 85].

Зовнішньоекономічні показники підтверджують високий рівень інтегрованості обох країн у світову торгівлю. У 2024 р. експорт КНР перевищив 3,3 трлн дол., а імпорт становив 2,7 трлн дол., тоді як у США – відповідно 2,1 трлн дол. та 3,4 трлн дол.. КНР спеціалізується на постачанні електроніки, техніки, металів і хімічної продукції, водночас імпортує енергоносії, високі технології та продовольство. Експорт США охоплює авіатехніку, фармацевтику, автомобілі та сільськогосподарську продукцію; імпорт – побутову техніку, текстиль, авто та електроніку [59; 75].

Таблиця 1.2

Основні макроекономічні показники КНР і США

Показник	КНР (валовий показник)	КНР (на душу населення)	США (валовий показник)	США (на душу населення)
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	40 720 млрд дол. (2025)	28 980 дол/жит. (2025)	30 507 млрд дол. (2025)	89 110 дол/жит. (2025)
ВВП у поточних цінах (за офіційним обмінним курсом)	19 232 млрд дол. (2025)	13 687 дол/жит. (2025)	30 507 млрд дол. (2025)	89 110 дол/жит. (2025)
Середній темп зростання ВВП, % на рік	4.0 % (2025)	—	1.8% (2025)	—
Зайнятість в економіці (тис. чол.)	734 390 тис. чол. (2024)	—	205 820 тис. чол. (2024)	—
Рівень безробіття, %	5.1 % (2025)	—	4.2 % (2025)	—
Темп інфляції, %	0 % (2025)	—	3 % (2025)	—
Доходи держбюджету	5 041 290 млн дол. (2023)	3 574 дол/жит. (2023)	6 857 000 млн дол. (2023)	20 810 дол/жит. (2023)
Витрати держбюджету	6 384 291 млн дол. (2023)	4 526 дол/жит. (2023)	7 649 000 млн дол. (2023)	23 220 дол/жит. (2023)
Державний борг	18 516 990 млн дол. (2025)	13 130 дол/жит. (2025)	34 000 000 млн дол. (2025)	98 280 дол/жит. (2025)
Запаси валюти і золота	3 202 400 млн дол. (2024)	2 274 дол/жит. (2024)	572 487 млн дол. (2024)	1 682 дол/жит. (2024)
Сільське і лісове господарство, % у ВВП	6.8 % (2024)	—	0.8 % (2024)	—
Промисловість і будівництво, % у ВВП	36.5 % (2024)	—	16.2 % (2024)	—
Сфера послуг, % у ВВП	56.7 % (2024)	—	83 % (2024)	—
Зовнішній борг	2 516.9 млрд дол. (2024)	1 787 дол/жит. (2024)	25 798.1 млрд дол. (2024)	75 676 дол/жит. (2024)

Складено авторкою за матеріалами: [58; 77; 78; 85].

КНР і США є ключовими регіональними й глобальними акторами, що відіграють провідну роль у формуванні сучасної архітектури міжнародних відносин. У контексті дослідження геополітичної ваги держав, питання військової могутності є ключовим для розуміння їх впливу в світі. За результатами рейтингу Global Firepower 2025 р., США утримують перше місце з показником 0.0744, що свідчить про абсолютне лідерство (табл. 1.3). КНР, хоча і поступається США, посідає третє місце з показником 0.0788, що підкреслює високий рівень розвитку збройних сил [38].

У сфері ядерного озброєння США мають значну перевагу з арсеналом у 5 277 боєголовок, тоді як Китай володіє 600 ядерними боєголовками, що суттєво менше [71].

Таблиця 1.3

Рейтинг військової потужності станом на 2025 р.

Країна	Місце в рейтингу	Індекс потужності
США	1	0.0744
РФ	2	0.0788
КНР	3	0.0788
Індія	4	0.1184
Південна Корея	5	0.1656

Складено авторкою за матеріалами: [38]

Задля належного відображення місця досліджуваних держав у світі за економічними показниками, важливо розглянути їх позиції у міжнародних рейтингах (табл. 1.4).

За даними World Competitiveness Ranking (IMD, 2024), США посідають 12 місце, тоді як КНР – 14 місце. Обидві країни входять до групи висококонкурентоспроможних економік, проте американська економіка демонструє більш стабільні показники завдяки більш розвиненій інфраструктурі, гнучкому ринку праці та сприятливому бізнес-середовищу. Високе місце китайської економіки в рейтингу забезпечується завдяки активному технологічному розвитку та інвестиціям в розвиток об’єктів інфраструктури [66].

Згідно з Index of Economic Freedom (Heritage Foundation і Wall Street Journal, 2025), США класифікуються як «переважно вільна» економіка і перебувають на 49 місці. КНР посідає 151 місце та визначена як «пригнічена». Це свідчить про наявність надійних правових інститутів і свободи підприємництва в США, на відміну від централізованої моделі управління в КНР із обмеженням приватної ініціативи [67].

Таблиця 1.4

Місце КНР і США в міжнародних рейтингах

Об’єкт дослідження (час публікації)	Місце КНР	Показник КНР	Місце США	Показник США	Кількість країн і територій	Організація
Рейтинг всесвітньої конкурентоспроможності (травень 2024)	14	81,04	12	83,48	67	Міжнародний інститут управлінського розвитку (IMD)
Індекс економічної свободи (лютий 2025)	151	49	26 «переважно вільна»	70,2	184	Heritage Foundation
Індекс свободи у світі (січень 2025)	«не вільна»	9	«вільна»	84	208	Freedom House
Індекс розвитку людського потенціалу (2022)	78	0,797	17	0,938	192	ООН (Програма розвитку ООН, UNDP)
Глобальний індекс м’якої сили (2025)	2	72,8	1	79,5	193	Brand Finance

Складено авторкою за матеріалами: [63; 64; 65; 66; 67]

За даними Freedom in the World (Freedom House, 2025), США мають статус «вільна» країна. КНР – статус «не вільна». Це підкреслює фундаментальну різницю в політичних системах, рівні громадянських прав і демократичному устрої [63]. За даними Human Development Index (UNDP, 2022), США займають 17 місце, тоді як КНР – 78 місце. Рівень життя, доступ до медицини й освіти в США значно вищий, хоча Китай демонструє поступове покращення соціальних стандартів [65].

Отже, КНР і США представляють собою країни з різними соціально-економічними моделями, політичними системами та підходами до внутрішнього управління. Глибока структурна та ідеологічна відмінність між двома державами зумовлює не лише їх конкуренцію за глобальне лідерство, а й принципово різне бачення статусу Тайваню, що й робить цю проблему одним із ключових чинників у китайсько-американських відносинах.

РОЗДІЛ 2. ТАЙВАНСЬКА ПРОБЛЕМА ЯК ФАКТОР АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

2.1 Проблема Тайваню: від створення КНР до завершення «холодної війни»

Конфлікт між Китайською Народною Республікою (КНР), Тайванем та Сполученими Штатами Америки (США) триває вже кілька десятиліть та є одним із таких, що викликає напругу в усьому світі, адже його учасники є глобальними акторами сучасних міжнародних відносин.

«Тайванська проблема» виникла внаслідок протистояння двох політичних сил, а саме Комуністичної партії Китаю (КПК) та партії Гоміндан.

Після завершення Другої світової війни в Китаї фактично сформувалось два уряди. Офіційний уряд контролював більшу частину країни, де проживало понад 70% населення. Водночас, комуністи на чолі з Мао Цзедуном під час бойових дій проти Японії захопили значну частину Північного та Східного Китаю. Таким чином, у другій половині 1945 р. в Китаї склалось становище, що характеризувалось певною рівновагою сил [22 с. 204-206].

10 жовтня 1945 р. між керівниками КПК та Гоміндану було підписано тимчасове перемир’я про припинення вогню [16; 83]. Втім, у липні 1946 р. бойові дії поновились, що стало початком нового етапу громадянської війні в Китаї. В цей період Китай фактично перетворився на поле протистояння СРСР та США, які підтримували протилежні політичні сили. Громадянська війна завершилася перемогою КПК. 1 жовтня 1949 р. на площі Тяньаньмень Мао Цзедун проголосив про офіційне створення Китайської Народної Республіки (КНР) [17; 84].

Чан Кайші разом зі залишками Національно-революційної армії Китаю та бюрократичного апарату Китайської Республіки, а також біженцями, відступили на Тайвань, що був повернутий Китаю після Другої світової

війни. Лідери КПК прагнули швидко захопити Тайвань, однак, в зв'язку з незадовільним станом військово-морських сил КНР, а також через військову підтримку, яку Тайваню надавали Сполучені Штати Америки, реалізувати цей задум китайському комуністичному уряду не вдалось.

Після проголошення КНР комуністичний уряд Китаю отримав підтримку з боку СРСР. Натомість Китайська Республіка на Тайвані отримувала всебічну допомогу від Сполучених Штатів Америки. Острів перетворився на плацдарм США у Східній Азії під час «холодної війни». Разом з наданням військово-технічної підтримки тайванському уряду, США активно інвестували капітали в розвиток тайванської економіки, насамперед, в ті галузі, що були пов'язані з військово-промисловим комплексом та сферою обслуговування [22 с. 119-220].

З моменту появи в 1949 р. двох держав – КНР та КР – актуалізувалось питання про їх правосуб'єктінсть. Пекін, і Тайбей одразу ж заявили про те, що саме вони повноважні представляти весь Китай на міжнародній арені. З того часу і до сьогоднішнього дня питання міжнародно-правового статусу Китайської Республіки на Тайвані залишається дискусійним. Після її виникнення і в Пекіні, і в Тайбеї проголосили принцип «одного Китаю», проте кожна сторона розглядала в якості законної китайської держави тільки себе.

У Пекіні, виходячи з того, що Тайвань – провінція КНР, не визнавали уряд Чан Кайші. У Тайбеї ж вважали, що влада на материку тимчасово захоплена «комуністичними бунтівниками», проте рано чи пізно вони будуть розгромлені, і після цього Гоміндан поверне собі владу. У зв'язку з цим в 1950 р. на Тайвані був прийнятий декрет про надзвичайний стан, що забороняв зв'язки з комуністичним Китаєм [33 с. 70].

Аргументи кожної сторони з політико-ідеологічної точки зору виглядали переконливими. Комуністичний уряд у Пекіні здобув контроль практично над всією територією Китаю, за виключенням острова Тайвань та низки менших островів у Тайванській протоці. Щодо Гомінданівської формули китайської

державності, то в Тайбеї вважали, що виключно Тайвань міг представляти Китай на міжнародній арені. При цьому, обидва уряди мали чітко окреслену територію, свої збройні сили, власні політичні системи, грошову систему та інші атрибути незалежності своїх держав.

Спираючись на підтримку Москви Пекіну вдалось домогтися певного міжнародного визнання КНР. У той же час, завдяки патронату з боку Вашингтону Китайська Республіка також змогла отримати правосуб'єктний статус: її було обрано до складу ООН, зокрема, офіційним представником Китаю в Раді Безпеки. Таким чином, саме в 1950-х рр. фактично склалась ситуація співіснування на міжнародній арені двох китайських держав, які почали вести боротьбу за власну виключну міжнародно-правову легітимність [30 с. 79].

Протягом 1950–1970-х рр. США та КНР перебували в стані політичної конфронтації. У цей період всі американські адміністрації неухильно проводили політику, спрямовану на захист Тайваню. Тодішній президент США Г. Трумен був впевнений у тому, що КНР, застосовуючи засоби військової сили, зможе захопити острів. У зв'язку з цим, він заявив, що окупація Тайваню комуністичним Китаєм буде прямою загрозою безпеці Сполученим Штатам в Азійсько-Тихоокеанському регіоні й наказав Сьомому флоту США увійти до Тайванської протоки [37 с. 13-14].

Погляд КНР на «тайванську проблему» визначався прагненням до остаточної перемоги в революційній боротьбі. Саме в 1950-х рр. у КНР сформувались підходи щодо «тайванського питання», які багато в чому залишатимуться незмінними протягом наступних десятиліть. Основним завданням дипломатії КНР було створити умови для встановлення повного контролю над Тайванем [30 с. 79].

У період 1950–1970-х рр. КНР дотримувалась стратегії, що передбачала можливість примусового повернення Тайваню, в тому числі й із застосуванням засобів військової сили. На даний етап припадає і перша криза в Тайванській протоці, яка сталась у 1954–1955 рр., коли збройні сили КНР

(НВАК) обстріляла три острови, що перебували під контролем Тайбею: спочатку острів Цзіньмень, а потім острови Мацзу та Дачень. Ці території розглядались Китайською Республікою як ключові з точки зору стратегічної оборони Тайваню. Окрім захоплення острова Іцзяншань силами НВАК, головним наслідком першої кризи в Тайванській протоці стало подальше зміцнення підтримки уряду США як союзника Тайваню.

У грудні 1954 р. США та Китайська Республіка підписали Договір про взаємну оборону. У межах цього договору КР надала уряду США дозвіл на розміщення збройних сил для взаємної оборони. Обидві сторони домовились тісно співпрацювати з метою відбиття можливого збройного нападу НВАК на Тайвань [8].

У січні 1955 р. обидві палати Конгресу США схвалили Резолюцію щодо Тайваню, яка надавала президенту Д. Ейзенхауеру повноваження військовими засобами захищати острів та його прибережні території.

Крім того, створення у вересні 1954 р. Організації Договору Південно-Східної Азії (СЕАТО) підкреслило намір США протидіяти комуністичній загрозі в Азії. Криза завершилась у квітні 1955 р., коли КНР оголосила про свій намір вести переговори зі Сполученими Штатами. Втім подальші переговори не мали позитивного результату [7].

Вже в 1958 р. сталась друга криза в Тайванській протоці, коли НВАК відновила бомбардування островів Цзіньмень і Мацзу, частково скориставшись тим, що в цей час США приймали участь у військові операції на території Лівану. Врегулювання ситуації навколо Тайваню відбулось після того, як США надали підтримку гарнізонам КР, розміщеним на цих островах. Однак мирної угоди між КНР і КР так і не було досягнуто, і сторони перейшли до неофіційної практики періодичних артилерійських обстрілів позицій одна одної [44].

Отже, після 1950 р. КНР і Тайвань фактично розвивались як дві окремі держави. Дві тайванські кризи – в 1954–1955 рр. та в 1958 рр. – продемонстрували готовність Пекіна застосувати військову силу для

встановлення контролю над островом. Військово-політична підтримка з боку США зміцнила автономний статус Тайбею, що не тільки запобігло його захопленню з боку КНР, а й сприяло його політичному розвитку як окремого суб'єкта міжнародних відносин. Водночас, це загострило протистояння між Вашингтоном і Пекіном. Попри це, КНР продовжила послідовну дипломатичну боротьбу, спрямовану на міжнародну ізоляцію Тайбею.

Тривалий час США та їхні союзники відхиляли будь-які заявки КНР щодо вступу до ООН, аргументуючи це «немиролюбністю» комуністичного режиму. Серед факторів, які негативно впливали на взаємини США та КНР протягом 1960-х рр., слід назвати успішну реалізацію КНР власної ядерної програми (в жовтні 1964 р. Пекін успішно провів перше випробування атомної бомби в пустелі Гобі, офіційно увійшовши до ядерного клубу), а також підтримку комуністичним Китаєм Північного В'єтнаму під час американо-в'єтнамської війни.

Паралельно загострились китайсько-радянські відносини. Накопичені суперечності досягли апогею в березні 1969 р. коли стались прикордонні збройні сутички поблизу о. Даманський. Внаслідок цих подій СРСР фактично перетворився на головного стратегічного суперника КНР, що стало однією із головних причин зближення Пекіна з Вашингтоном. Таким чином було закладено основу для переоцінки американською стороною своєї політики щодо КНР [76].

Прихід до влади в США республіканської адміністрації на чолі з Р. Ніксоном ознаменував початок нового етапу в історії відносин США та КНР. Посилення спільної загрози з боку СРСР, а також стратегічні інтереси обох сторін сприяли поступовому зближенню між державами.

Першим публічним сигналом потепління стало запрошення китайською стороною американської команди з настільного тенісу відвідати КНР у квітні 1971 р. Цей символічний жест, відомий як «пінг-понгова дипломатія», символізував прорив у двосторонніх відносинах.

У липні того ж року державний секретар США Г. Кіссінджер здійснив

таємний візит до Пекіна, поклавши початок політичним консультаціям на найвищому рівні [76].

Невдовзі, у тому ж 1971 р., США визнали Пекін столицею Китаю і Китайська Народна Республіка стала офіційно представляти Китай в ООН та на міжнародній арені. Відповідно більшість держав світу визнали КНР як суб'єкт міжнародних відносин та її право представляти інтереси всього Китаю [24 с. 117].

Наступним важливим кроком у межах започаткування офіційного діалогу між державами став офіційний візит президента США Р. Ніксона до КНР у лютому 1972 р. У межах візиту відбулись переговори з головою КНР Мао Цзедуном, а також підписання Шанхайського комюніке з прем'єром Державної ради КНР Чжоу Еньлаєм. Цей документ окреслив рамки подальшого розвитку двосторонніх відносин, дозволивши сторонам вести діалог щодо складних питань, зокрема проблеми Тайваню. Водночас процес повної нормалізації американо-китайських відносин залишався уповільненим упродовж більшої частини наступного десятиліття [76].

Потепління у відносинах між США та КНР позначилось і на розвитку ситуації навколо Тайваню. Протягом 1970-х рр. військове протистояння між Пекіном та Тайбеєм змінилось боротьбою на дипломатичному полі. Головною метою КНР стало поступове обмеження легітимності статусу Республіки Китай на міжнародній арені. Дана стратегія спрацювала і її основна мета була досягнута – Тайвань втратив своє членство в Організації Об'єднаних Націй, а також дипломатичне визнання з боку багатьох країн. Якщо в 1969 р. Тайвань визнавали 68 країн світу, то в 1979 р. лише 22 [47].

Загалом, починаючи з 1970-х рр. Тайвань опинився під значним дипломатичним тиском з боку КНР. Втрата місця в ООН та поступове згортання офіційних відносин з багатьма державами, зокрема з США, закріпили підхід, щодо дотримання принципу «одного Китаю» на міжнародній арені. Водночас, Тайвань, позбавлений дипломатичної підтримки, зосередився на здійсненні економічних реформ, що, в

перспективі, сприяло трансформації його ролі на міжнародній арені.

В період президентства Дж. Картера США дійшли згоди з Пекіном щодо трьох принципів вирішення тайванського питання: розрив дипломатичних відносин з Тайванем; виведення американських військ з острова; анулювання укладених з Тайбеєм договорів [53 с. 5].

У 1979 р. США встановили дипломатичні відносини з КНР на офіційному рівні. Тоді Вашингтон формально відмовився від офіційного визнання Тайваню та підтримав концепцію «одного Китаю». Сам Дж. Картер заявляв, що це було «найголовнішим рішенням у його житті», яке стало «ключем до безпеки у азійському регіоні». Рішення президента розкритикували як республіканці, так і тайванська влада [6; 31]

У той же час, Закон про відносини з Тайванем, ухвалений Конгресом у рік встановлення дипломатичних відносин між Китаєм і США, містив положення про продаж американської зброї Тайваню і можливе військове втручання у тайванські справи, що дозволяло США надавати військово-технічну підтримку Тайваню в залежності від ситуації [14].

Принципові зміни у зовнішній політиці КНР були зафіксовані на XII з’їзді КПК (1-12 вересня 1982 р.). Вони торкались і політики щодо Тайваню. Основні положення були відображені в «Посланні до співвітчизників на Тайвані» Постійного комітету п'ятих Всекитайських зборів народних представників у грудні 1978 р. У цьому Посланні тайванці називались «частиною китайської нації», а тайванське питання – «внутрішньою справою Китаю». Підтверджувався намір дотримуватись принципу «одного Китаю», а також зазначалось, що уряд КНР є «єдиним законним урядом». Основними об'єктами уваги виступали суспільство («народ Тайваню») і держава («влада Тайваню»), які також були визначені в цьому посланні. Задля залучення возз'єднання з Тайванем передбачалось застосування спеціального набору «політик і заходів», які згодом трансформувались у концепцію «Одна країна, дві системи» [18; 47]

В цей період на Тайвані розпочинається процес поступової

демократизації з метою покращення міжнародного іміджу острова. Одним із перших кроків було скасування заборони на відвідання материкового Китаю (1987 р.). Згодом були скасовані військовий стан (1987 р.) та дія «Тимчасового положення на період мобілізації» (1991 р.), чим, по суті, було покладено край стану громадянської війни [21 с. 53].

Протягом 1980-х рр., почала активно змінюватись і політика США щодо КНР. Проявом цього стала значна увага, яку приділяли президенти США Р. Рейган і Дж. Буш-старший відносинам з Пекіном. У Стратегіях національної безпеки США, виданих як першою, так і другою адміністрацією, підкреслювалась важлива роль КНР як противаги СРСР, і вказувалось, що «сприяння більш тісним відносинам з Китаєм» є основною метою США. Також відзначалось, що Пекін зробив «значний внесок» у забезпечення стабільності в регіоні [10; 11; 53 с. 5].

Адміністрація Р. Рейгана в 1980-х рр. поєднувала підтримку Тайбею із поступовим зближенням із КНР. У серпні 1982 р. було підписано третє спільне комюніке, яке підтвердило намір США дотримуватись принципу «один Китай». Водночас, у США була ухвалена стратегія, щодо розвитку відносин з Тайбеєм, яка отримала назву «Шість запевнень», серед яких – дотримання Закону про відносини з Тайванем, відмова від посередництва у конфлікті з КНР та відсутність фіксованої дати припинення постачання озброєнь.

Незважаючи на те, що під час своєї передвиборчої кампанії Р. Рейган висловлював ідею про необхідність дотримання більш тісних зв'язків із Тайбеєм, у період його президентства адміністрація Білого дому фокусувалась на необхідності поліпшення відносин із КНР на тлі загострення суперництва зі СРСР. Візит Рейгана до Китаю у квітні 1984 р. та дозвіл на закупівлю американського військового обладнання стали свідченням поглиблення співпраці між двома державами.

Однак, цей процес було перервано у червні 1989 р. після кривавого придушення протестів на площі Тяньаньмень у Пекіні, де тисячі студентів

вимагали демократичних реформ і боротьби з корупцією. Ця подія значно ускладнила подальшу співпрацю між КНР та США [76].

Враховуючи всі вищезазначені фактори, можна зробити висновок, що тайванське питання з моменту проголошення КНР стало одним із ключових факторів, що впливав на американо-китайські відносини. Стратегічна необхідність Вашингтону в співпраці з Пекіном змусила США обережно більш обережно підходити до підтримки Тайваню, обмежуючи надання йому військової та дипломатичної допомоги. Водночас, КНР активно зміцнювала свої позиції, зберігаючи жорстку риторику щодо Тайваню та просуваючи принцип «одного Китаю». Попри підписані тих чи інших домовленостей із США це питання продовжувало ускладнювати відносини між сторонами, впливаючи на безпеку та стабільність у регіоні.

2.2 Тайванське питання та особливості американо-китайської взаємодії в 1990-х – на початку 2000-х рр.

На початку 1990-х рр. питання Тайваню продовжувало відігравати вирішальну роль у китайсько-американських відносинах. Завершення «холодної війни» спричинило суттєві зміни у світовому порядку, що вплинуло на глобальні геополітичні процеси. Розпад Радянського Союзу ознаменував крах біполярної системи, утвердивши США як єдину наддержаву, тоді як Китай поступово нарощував свій економічний та військовий потенціал. У цьому контексті Тайвань залишався ключовою точкою напруженості між двома державами.

Впродовж 1990–1992 рр. президент КР Цзянь Цзіньго продовжував курс спрямований на демократизацію острова. Було створено інституційно-правову базу для розвитку стосунків між КР та КНР – засновано Раду в справах Материка (установа міністерського рівня) та Раду національного об'єднання. У 1991 р. остання ухвалила Програму

національного об'єднання, в якій зазначалось, що «як Материк, так і Тайвань є частинами Китаю. Сприяння об'єднанню держави повинно бути спільною справою для всіх китайців» [3]. У 1992 р. було ухвалено «Акт про відносини між жителями Тайванського регіону та Материкового регіону».

Ініціативи тайванської сторони здійснювались у період, коли зростали відкритість та прагматизм у внутрішній і зовнішній політиці КНР. Економічні реформи, що здійснювались у КНР, були спрямовані на інтеграцію ринкових принципів в управлінні країною. Водночас, значне скорочення військових витрат обмежило можливості для захоплення острова силами НВАК. Була запропонована ідея «одна країна, дві системи» з метою схилити Тайвань до об'єднання з КНР мирним шляхом. Ден Сяопін уважно слідкував за економічними перетвореннями в Гонконзі та на Тайвані, що, ймовірно, стало основою для деяких його реформаторських ідей. З 1990 р. спеціальний посланець президента Тайваню Лі Денхуея, Су Чжичен, неодноразово зустрічався з китайськими високопосадовцями. З'явилось передчуття, що конфлікт між КНР та КР буде швидко розв'язано, тим більше, що позиції Гоміндану та КПК збігалися у головному – дотриманні принципу єдиного Китаю [21 с. 53].

У 1991 р. сторонами були створені організації для проведення переговорів: на Тайвані був створений Фонд обмінів через Протоку під керівництвом Гу Чженьфу, а в КНР – Асоціація відносин між берегами Тайванської протоки, очолювана Ван Даоханєм. Пекін висунув вимогу, що передумовою для будь-яких переговорів має бути визнання Тайванем «принципу одного Китаю».

У 1992 р. в Гонконзі відбулась зустріч між представниками Фонду та Асоціації щодо тлумачення цього принципу. Хоча в результаті зустрічі не було досягнуто остаточної згоди, в ході подальших консультацій сторони домовились про те, що КНР визнає право Тайваню на власне тлумачення принципу «одного Китаю». Було сформульовано так звану «формулу 1992 року» – «один Китай, різні тлумачення», що стала основою для наступних

переговорів. Це був консенсус, що дозволив розпочати переговори щодо інших важливих питань, таких як торгівля, комерція, мореплавство, рибальство, сертифікація документів, культурні та гуманітарні обміни. Переговори стали необхідними не лише через неврегульований статус Тайваню, а й через зростання обсягу двосторонньої взаємодії що вимагала певної регламентації [21 с. 53].

Щодо китайсько-американських відносин у цей час, то вони характеризувались певною амбівалентністю, що виявлялось у суперечливому поєднанні прагматичного співробітництва з політичною напругою. Попри жорстке придушення протестів у Пекіні в 1989 р., адміністрація Дж. Буша-старшого не прагнула до міжнародної ізоляції КНР. Навпаки – Вашингтон продовжив реалізовувати стратегію «широкого залучення», ініційовану ще за часів президенства Р. Рейгана, прагнучи інтегрувати Китай у систему міжнародних відносин. Пріоритетом залишалось залучення Пекіна до співпраці у багатосторонніх форматах, що відповідало як безпековим, так і економічним інтересам США. У цьому контексті активізувалась взаємодія між двома державами з приводу вирішення таких питань, як: координація позицій у Раді Безпеки ООН щодо Іраку та Камбоджі, участь КНР у створенні АТЕС, здійснення тиску на КНДР з метою запобігання реалізації Північною Кореєю власної ядерної програми.

Водночас відбулось зближення КНР та США в торговельно-економічній сфері. В 1992 р. була підписана Угода про ринковий доступ, що стала важливим кроком на шляху КНР до вступу у ГАТТ і, згодом, до СОТ. Інтенсивні економічні реформи в Китаї сприяли формуванню взаємовигідної економічної співпраці двох держав: США стали головним ринком збуту для китайських товарів, тоді як КНР перетворилася на одного з ключових торговельних партнерів Америки.

У період президентства Б. Клінтона американська політика щодо КНР зосереджувалась насамперед на стимулюванні сприятливого середовища для діяльності американських компаній у Китаї та на усуненні торговельної

нерівноваги між двома країнами. Протягом 1993–1999 рр. у США щорічно розглядалось питання щодо продовження дії для КНР режиму найбільшого сприяння в торгівлі, яке пов’язувалось із прогресом у дотриманні прав людини в країні [23 с. 1-2].

Незважаючи на розширення співпраці між державами, політичні розбіжності, зокрема щодо демократії та дотримання прав людини, залишались джерелом напруги. До того ж, розпад СРСР усунув початкову основу для стратегічного партнерства між США та КНР, що викликало поступовий перегляд зовнішньополітичної стратегії Вашингтону. В Стратегії національної безпеки США адміністрації Буша-старшого за 1990 р. Китай розглядався як «значний партнер», проте вже у 1991 р., на тлі кардинальних змін у Східній Європі, Китай починає розглядатись як «складний виклик».

Зміна парадигми китайсько-американських відносин зумовила коригування політики США щодо Тайваню. Вашингтон поступово відмовився від стриманого підходу та, через загострення суперечностей з Пекіном, послідовно розширював взаємодію з Тайбеєм. Ця тенденція стала особливо помітною в останні роки президентства Дж. Буша-старшого. У згаданій Стратегії національної безпеки 1991 р. Білий дім уперше офіційно порушив питання Тайваню, задекларувавши намір «підтримувати міцні, неофіційні та змістовні відносини» з ним з метою «створення умов для конструктивного та мирного діалогу між Тайванем і Китайською Народною Республікою в Тайванській протоці» [9].

Водночас, Вашингтон продовжував надавати військову підтримку Тайваню. Особливо значущим кроком стало рішення адміністрації Буша-старшого у 1992 р. про продаж Тайваню 150 винищувачів F-16A/B на загальну суму 6 млрд дол, що майже втричі перевищувало обсяг американських поставок озброєння Тайбею за 12 років після встановлення дипломатичних відносин між США та КНР. Цей крок відображав зміцнення тайвансько-американських відносин у постбіполярний період і, в поєднанні з візитом президента КР Лі Денхуея до США, став одним із ключових

чинників, що призвели до т. зв. третьої кризи в Тайванській протоці яка мала місце в 1995–1996 рр. [23 с. 5-6].

Тоді КНР організувала масштабні військові навчання та провела серію випробувань балістичних ракет напередодні перших демократичних президентських виборів на Тайвані 23 березня 1996 р. (Дод. А). Поштовхом до ескалації стало рішення Вашингтону надати президенту Тайваню Лі Денхуею візу, щоб він зміг здійснити візит до США та виступити в Корнелльському університеті. Пекін знизив рівень американо-китайських дипломатичних контактів і намагався чинити тиск на Вашингтон, щоб американський уряд підтвердив визнання принципу «одного Китаю» і встановив обмеження на майбутні візити тайванських лідерів. Паралельно в липні 1995 р. НВАК провела шість запусків балістичних ракет, а в серпні – навчання з бойовими стрільбами.

У жовтні та листопаді того ж року НВАК організувала масштабні військові навчання, метою яких було прагнення здійснити психологічний вплив на мешканців Тайваню напередодні парламентських виборів на Тайвані, що мали відбутись у грудні 1995 р. В березні 1996 р. Пекін здійснив серію запусків балістичних ракет і провів масштабні десантні навчання перед президентськими виборами на Тайвані. У відповідь США відправили до протоки два свої авіаносці [38 с. 8-9].

Після завершення виборів на Тайвані напруженість у відносинах між США та КНР почала поступово знижуватись. Криза в Тайванській протоці 1995–1996 рр. суттєво змінила динаміку американо-китайських відносин, актуалізувавши питання безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та спричинивши перегляд зовнішньополітичних стратегій обох держав. Для Сполучених Штатів ця криза стала сигналом до посилення багаторівневої стратегії щодо КНР.

Окрім політики «залучення» КНР до міжнародних економічних процесів, Вашингтон почав активно впроваджувати елементи стратегії «хеджування» – своєрідного страхування від можливих ризиків, пов’язаних із

зростанням впливу Пекіна. Це виявилось, зокрема, в зміцненні безпекових альянсів з такими державами регіону, як Японія, Південна Корея, Австралія та Філіппіни.

КНР, у свою чергу, розробила нову концепцію безпеки, сутність якої полягала в зростанні зовнішньополітичної активності в регіоні та світі. Це включало посилення економічної та енергетичної дипломатії в Африці, Латинській Америці та на Близькому Сході, а також укладання стратегічних партнерств із сусідніми державами та провідними міжнародними акторами. Важливою новацією стало приєднання КНР до регіональних багатосторонніх форматів, що раніше ігнорувалися. Нова концепція безпеки спрямовувалась на зменшення впливу США без відкритого протистояння, з акцентом на азієцентричну модель регіональної безпеки [23 с. 3].

Важливим чинником стало усвідомлення Вашингтоном неминучості перетворення КНР на один із центрів світової політики, що зумовило прагнення інтегрувати Китай у міжнародну систему задля забезпечення стабільності в регіоні Східної Азії. Економічна взаємозалежність також відігравала ключову роль: КНР потребувала доступу до ринків США для свого подальшого розвитку. Зі свого боку, Пекін розумів, що напружені відносини з Вашингтоном обмежують його можливості на міжнародній арені, зокрема участь у глобальних інституціях, а також ускладнюють посилення свого впливу. Співпраця зі США визнавалась необхідною для вирішення важливих регіональних проблем, зокрема денуклеаризації Корейського півострова. Враховуючи ці фактори, у 1996 р. адміністрація Клінтона ініціювала регулярний стратегічний діалог, який створив умови для конструктивного обговорення складних питань та пошуку взаємоприйнятних рішень [23 с. 4].

У 1997–1998 рр. відновились двосторонні зустрічі лідерів КНР та США. Зокрема, в жовтні 1997 р. відбувся візит голови КНР Цзян Цземіня до Вашингтону, а в червні 1998 р. – візит президента США Б. Клінтона до КНР. У червні 1998 р. лідери двох держав провели саміт у Пекіні, який став

важливою віхою у становленні конструктивного стратегічного партнерства між США та КНР. Під час саміту президент Клінтон офіційно заявив про дотримання Сполученими Штатами політики «трьох ні» щодо Тайваню: «ні» – незалежності Тайваню; «ні» – політиці «один Китай, один Тайвань»; «ні» – вступу Тайваню до міжнародних організацій.

Однак, незабаром Б. Клінтон, звертаючись до членів Конгресу, заявив, що в політиці США щодо Тайваню не відбудеться жодних змін. Американська адміністрація підтвердила свої зобов'язання за Законом про відносини з Тайванем і продовжила підтримку членства Тайваню в таких міжнародних організаціях, як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк.

Новий етап у відносинах між сторонами розпочався на початку 2000-х рр. 20 травня 2000 р. на посаду президента Китайської Республіки вступив Чень Шуйбянь, лідер Демократичної прогресивної партії (ДПП), яка виступає за незалежність Тайваню. Політик протягом тривалого часу відстоював ідею суверенітету Тайваню, а тому його перемога на президентських виборах викликала негативну реакцію з боку Пекіна [49 с. 18].

У січні 2001 р. у США на посаду президента вступив Дж. Буш-молодший. Його політика щодо Тайваню неодноразово коригувалась. Вашингтон почав розглядати китайсько-американські відносини не як стратегічне партнерство, а як форму стратегічного суперництва. Наголошувала нова адміністрація і на намірах і надалі підтримувати Тайвань. Так, 25 квітня 2001 р. в ранковому інтерв'ю програмі «Доброго ранку, Америко» на телеканалі ABC Джордж Буш-молодший заявив, що «в разі, якщо КНР нападе на Тайвань, то Сполучені Штати будуть захищати Тайвань». Ще однією важливою зміною в американській позиції стало надання підтримки вступу Тайваню до Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) [52].

Кардинальних змін стратегія Вашингтону зазнала після терористичних актів у США 11 вересня 2001 р. Курс США на боротьбу з міжнародним

тероризмом суттєво вплинув на відносини з КНР. Вашингтон визначив терористичні угруповання головною загрозою національній безпеці та зосередив основні зусилля на проведенні антитерористичних операцій, включаючи війни в Афганістані (2001 р.) та Іраку (2003 р.) [15]. Це призвело до перегляду стратегічних пріоритетів, зміщення уваги США з регіону Східної Азії на Центральну та Західну Азію та тимчасового зниження тиску на КНР.

Пекін підтримав міжнародні зусилля з боротьби з тероризмом, оскільки сам стикався із загрозою терористичних атак, зокрема у Сіньцзяні, де екстремістські угруповання отримували підтримку з-за кордону, у тому числі й від «Аль-Каїди». У цьому контексті КНР та США розпочали співпрацю в питаннях боротьби з міжнародним тероризмом, що сприяло покращенню двосторонніх відносин.

Важливим кроком стало залучення Китаю до мирного врегулювання ядерної проблеми на Корейському півострові. У 2003 р. за посередництва Пекіна відбулись тристоронні переговори між КНР, США та КНДР, а згодом було започатковано шестисторонній формат (КНР, США, КНДР, Південна Корея, Японія, РФ), спрямований на зниження напруженості та недопущення ескалації конфлікту [52].

Перегляд глобальних пріоритетів Вашингтону також вплинув на політику США щодо Тайваню. Адміністрація Дж. Буша-молодшого прагнула уникнути загострення відносин із КНР, оскільки підтримка Пекіна була важливою в рамках військоих операцій, які здійснювались під егідою США.

Необхідність здійснювати боротьбу з міжнародним тероризмом спонукала адміністрацію Білого дому здійснювати пошук союзників, одним з яких виступав материковий Китай. В цих умовах Вашингтон був змушений обмежити демонстрацію своєї підтримки Тайваню (принаймні, публічно). Відтак, хоча Сполучені Штати продовжували військово-технічне співробітництво з Тайванем, зокрема, схвалили продаж йому озброєння на суму 18 мільярдів доларів у 2001 р., офіційно Вашингтон заявив як Пекіну,

так і Тайбею про прагнення до мирного врегулювання тайванського питання [52].

Показово, що на заяву президента Чень Шуйбяня у серпні 2002 р. про те, що по обидва боки Тайванської протоки є «одна країна», Вашингтон відповів, повторивши, що «США не підтримують незалежність Тайваню». Інша ініціатива лідера Тайваню – провести оборонний референдум 20 березня 2004 р. – також викликала негативну реакцію з боку США. Президент Буш-молодший заявив, що США виступають проти будь-якого одностороннього рішення Китаю чи Тайваню змінити статус-кво в регіоні [49 с. 19].

У відповідь на посилення сепаратистських настроїв на Тайвані 14 березня 2005 р. Всекитайськими зборами народних представників КНР було ухвалено «Закон про протидію сецесії», який юридично закріплює право Пекіну застосовувати «немирні засоби» у разі проголошення незалежності Тайванем [19].

Варто зазначити, що фактором, який на початку XXI ст. впливав на розвиток як американо-китайських двосторонніх стосунків, так і на відносини в трикутнику США – Тайвань – КНР, була економічна взаємодія та неухильне зростання економічного впливу материкового Китаю. Після вступу КНР до Світової організації торгівлі (СОТ) у грудні 2001 р. обсяги її зовнішньої торгівлі, зокрема зі Сполученими Штатами, суттєво зросли. Вже у 2006 р. Пекін став третім за значенням торговельним партнером Вашингтону. Американські компанії активно інвестували капітали в економіку Піднебесної, реалізувавши майже 50 тисяч проєктів із загальним обсягом інвестицій понад 50 млрд доларів, що зробило КНР одним із основних інвесторів в економіку Сполучених Штатів.

Попри те, що обсяги експорту США до КНР зросли більше, ніж до будь-якої іншої країни, імпорт з Китаю все рівно перевищував експорт щонайменше в п’ять разів. Це призвело до суттєвого торговельного дефіциту у торгівлі Вашингтону з Пекіном, який до літа 2005 року сягнув 162

мільярдів доларів.

Одночасно зі збільшенням китайського експорту в 2004–2005 рр. спостерігалось значне зростання валютних резервів КНР. Американські експерти вбачали в цьому ознаку недобросовісних економічних практик з боку Пекіна, зокрема штучне утримання ним низького курсу юаня. Під тиском Вашингтону в липні 2005 р. КНР відмовилась від десятирічної практики фіксації курсу своєї валюти до долара і запровадила більш гнучкий валютно-обмінний курс. У результаті цих заходів продовж 2005 – 2008 рр. китайський юань зріс у ціні, а дефіцит США у торгівлі з Китаєм продовжував зростати, і в травні 2008 р. склав 256 млрд дол.

Одночасно посилилась фінансова залежність Вашингтону від Пекіна. У вересні 2008 р. КНР стала найбільшим кредитором для Сполучених Штатів, випередивши Японію як основного утримувача довгострокових облігацій державного боргу США. Така ситуація створила глибоку економічну взаємозалежність між двома країнами [23 с. 8-9].

2008 р. став початком нового етапу у відносинах в трикутнику Вашингтон-Тайбей-Пекін. Під час виборів на посаду президента Тайваню перемогу здобув Ма Інцзю, кандидат від опозиційної ДПП партії Гоміндан та колишній мер Тайбею. У ході своєї передвиборчої кампанії він неодноразово висловлювався за розширення співпраці з материковим Китаєм, зокрема, підтримував відкриття прямих авіарейсів і поступову лібералізацію економічних відносин, що могло б привести до створення спільного ринку.

У своїй інавгураційній промові 20 травня 2008 р. Ма Інцзю назвав своє обрання «історичною можливістю» для Тайваню і материкового Китаю і висловив сподівання, що обидві сторони використовують цю можливість для налагодження конструктивного діалогу. Окрім цього, в промові президент Тайваню підкреслено називав свою країну «Китайська Республіка», а не «Тайвань», чітко зазначивши, що виступає проти незалежності острова і готовий повернутись до консенсусу 1992 р. і визнання єдності Китаю
[32 с.115].

Значне покращення китайсько-тайванських відносин позитивно вплинуло й на китайсько-американські взаємини. Фінансово-економічна криза, яка розпочалась у США влітку 2008 р., сприяла подальшому посиленню міжнародного впливу КНР і вивела співробітництво між державами на новий рівень. В 2008 р. було створено «велику двадцятку» як новий глобальний форум прийняття рішень із фінансово-економічних питань за участю не лише розвинених країн, але й тих, що розвиваються, включаючи КНР, що посилило її роль на світові політичні процеси [23 с. 10-11].

Отже, в період 1990-х – початку 2000-х рр. тайванська проблема залишалась важливим чинником, що впливав на відносини в трикутнику відносин КНР-Тайвань-США. Пекін продовжував здійснювати дипломатичний і військовий тиск на Тайвань, прагнучи повернути його до свого складу. Паралельно, КНР активно зміцнювала свою позицію на міжнародній арені. Тайвань, у свою чергу, продовжував здійснювати реформи та зміцнювати свою автономію, що викликало різку реакцію з боку Пекіну. Підхід США залишався комплексним: хоча Вашингтон підтримував Тайвань, здійснюючи поставки озброєнь, офіційно американський уряд продовжував наголошувати на дотриманні принципу «одного Китаю». Насамперед, це було зумовлене як стратегічними, так і економічними інтересами.

2.3 Тайванська проблема в контексті загострення відносин між США і КНР в 2010-х – 2020-х рр.

На початку 2010-х рр. відносини між США та КНР розвивались в умовах посилення глобальної конкуренції та зміни балансу сил у регіоні. Тайвань залишався важливим питанням у цьому контексті, адже його статус і безпека напряму залежали від динаміки відносин між Вашингтоном і Пекіном. Зростаючий військовий і політичний тиск з боку КНР, а також активні дипломатичні та економічні кроки з боку США сприяли посиленню суперництва між двома державами.

в період першої адміністрації Барака Обами США, в основному, продовжували ту ж політику щодо Тайваню, яку здійснювала друга адміністрації Дж. Буша-молодшого, але з деякими особливостями. Протягом 2009 р. спостерігався певний позитивний тренд у тристоронніх відносинах, що відображався у численних політичних контактах на високому рівні та дипломатичних ініціативах.

Щодо китайсько-американських відносин, то в перший рік свого президентства Б. Обама представив концепцію, в основу якої була покладена ідея подальшого розвитку співпраці як ключового елементу глобальної стабільності. Виступаючи на першому Стратегічному та економічному форумі, він підкреслив: «Відносини між США і Китаєм визначатимуть XXI ст.». Це звернення символізувало прагнення США будувати стабільні та взаємовигідні відносини, засновані на співпраці в глобальному контексті [35].

Однак, вже на початку 2010 р. спостерігалось значне загострення двосторонніх стосунків, певним чином через політику Пекіна у Східно-Китайському та Південно-Китайському морях. Крім того, різко негативну реакцію КНР викликало рішення адміністрації Б. Обами щодо продажу зброї Тайваню на суму 6,4 млрд дол., у лютому того ж року. Це стало першим випадком, коли Пекін офіційно заявив про намір запровадити санкції проти американських компаній, залучених до цієї угоди [48].

У 2011 р. адміністрація Білого дому оголосила про намір розширювати співпрацю з державами Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР), що отримало назву «поворот до Азії». Основною метою цього стратегічного кроку було зміцнення американської присутності в регіоні шляхом розвитку двосторонніх альянсів, нарощування військово-морської присутності та посилення дипломатичної й економічної взаємодії з країнами АТР.

Підтвердженням цих намірів стало азійське турне Б. Обами в листопаді 2011 р., під час якого його візиту до КНР не відбулось. Під час виступу в австралійському парламенті президент США назвав АТР «основним пріоритетним напрямом» американської зовнішньої політики. Було досягнуто

домовленості про розміщення 2500 американських морських піхотинців на військовій базі в Дарвіні.

Крім того, в межах саміту АТЕС президент США оголосив про досягнення домовленості між Сполученими Штатами та вісьмома іншими державами щодо створення Транстихоокеанського партнерства (ТРР) – багатосторонньої угоди про формування зони вільної торгівлі [76].

У контексті цієї стратегії питання Тайваню також актуалізувалось. Під час Азійсько-Тихоокеанської конференції з безпеки у червні 2012 р. міністр оборони США Леон Панетта заявив, що Вашингтон підтримує зусилля щодо стабілізації ситуації в Тайванській протоці, дотримуючись, при цьому принципу «одного Китаю». Водночас, Тайбей розглядав американське «перебалансування» як можливість зміцнити співпрацю з Вашингтоном і активно контактував з американськими офіційними особами для обговорення питань безпеки та економічного партнерства [51].

У 2012 р. відбувся XVIII з’їзд Комуністичної партії Китаю, який ознаменував масштабні кадрові зміни у вищому керівництві країни. Сі Цзіньпін обійняв посади президента, генерального секретаря КПК та голови Центральної військової комісії. Він проголосив курс на «омолодження великої китайської нації», що передбачає зміцнення держави та неухильного дотримання принципу «одного Китаю». Офіційні наративи китайського уряду наголошували на непорушності державного суверенітету та єдності КНР. Підкреслювалось, що Тайвань є невід'ємною частиною Китаю і китайський уряд має право вдаватись до будь-яких засобів з метою захисту територіальної цілісності Китаю і досягнення возз'єднання з Тайванем [45 с. 241].

Водночас, на міжнародній арені КНР розпочала активно працювати над -розбудовою відносин з іншими державами, зокрема зі Сполученими Штатами. Б. Обама і Сі Цзіньпін обговорювали перспективи зміцнення двосторонніх відносин, погоджуючись на створення «нової моделі» співпраці між США та Китаєм. Основною метою було налагодження більш ефективної

взаємодії для вирішення глобальних та регіональних проблем, таких як зміна клімату і ядерна загроза з боку Північної Кореї. Проте питання Тайваню та ситуація в Південно-Китайському морі продовжували залишатись важливими викликами для стабільності американо-китайських відносин. У 2015 р. під час чотирнадцятого щорічного Азійського саміту з питань безпеки «Діалог Шангрі-Ла» міністр оборони США Ештон Картер закликав КНР припинити суперечливі заходи з мілітаризації в Південно-Китайському морі [76].

Питання Тайваню набуло ще більшої актуальності після обрання в 2016 р. Цай Інвень президентом Тайваню. Партія ДПП, яку представляла Цай Інвень, підтримувала ідею незалежності Тайбея, а сама Цай Інвень висловила сподівання на зміцнення відносин з США. Її рішуча підтримка незалежності значно ускладнила відносини з КНР, оскільки Пекін сприймав таку політику як загрозу національній єдності [45 с. 243].

Попри заяви США про відсутність антикитайської спрямованості у стратегії зміцнення позицій у Східній Азії, КНР сприйняла дії Вашингтону як елемент політики «стримування». Активізація американо-китайського діалогу та спроби створити «нову модель» співпраці не призвели до зменшення стратегічної недовіри між державами. Питання Тайваню та ситуація в Південно-Китайському морі залишались важливими геополітичними факторами, що постійно впливали на відносини між США та КНР.

У період першої каденції Д. Трампа на посаді президента США (2017–2021 рр.) відносини між США і КНР почали демонструвати ознаки системного загострення. Попри зустріч Трампа та Сі Цзіньпіна у квітні 2017 р. в Мар-а-Лаго, яка була презентована як початок «нового етапу» стратегічного діалогу, вже в березні 2018 р. США запровадили масштабні мита на китайський імпорт обсягом 50 мільярдів доларів. Це рішення було реакцією на звинувачення в крадіжці інтелектуальної власності та недобросовісних торговельних практиках з боку КНР. Пекін у відповідь застосував дзеркальні обмеження, що стало фактичним початком торговельної війни між двома найбільшими економіками світу.

Протягом 2018 р. ситуація загострилася: влітку США наклали нові мита на товари з КНР на суму 34 мільярди доларів, а в жовтні віце-президент США Майк Пенс виголосив програмну промову, у якій чітко окреслив нову парадигму політики Вашингтона щодо Пекіну. У ній підкреслювалась перевага стратегії стримування над співпрацею, а також засуджувались економічна експансія КНР, мілітаризація в Південно-Китайському морі, порушення прав людини та втручання у внутрішні справи інших країн [70].

У травні 2019 р. США підвищили тарифи до 25% на товари з Китаю на суму 200 млрд доларів. Китай у відповідь запровадив мита на американську продукцію обсягом 60 млрд доларів. Того ж року адміністрація Білого дому оголосила КНР валютним маніпулятором після того, як китайський Центральний банк допустив значне знецінення юаня. У рамках заходів зі зміцнення національної безпеки США також запровадили заборону на використання телекомунікаційного обладнання із-за кордону, фактично маючи на увазі Huawei, яку згодом внесли до чорного списку [74].

Попри жорстку риторику, у січні 2020 р. сторони досягли часткової домовленості, підписавши так звану «Угоду першої фази». Згідно з нею, Китай зобов’язався збільшити закупівлі американських товарів на 200 млрд доларів протягом двох років. У відповідь США частково знизили тарифи, однак більшість з них залишилися в силі. Водночас, проблема державних субсидій та стратегічної конкуренції залишилася відкритою, що свідчило лише про тимчасове зниження напруги [2; 76].

На тлі торговельної війни загострились і політичні розбіжності між США і КНР. Ключовим питанням залишався Тайвань, який поступово зміцнював свою суб’єктність у міжнародній політиці. Після обрання Цай Інвень на посаду президента Тайваню в 2016 р. КНР активізувала дипломатичну ізоляцію Тайбею.

У цей же період Вашингтон продемонстрував безпрецедентне з моменту 1979 р. поглиблення відносин з Тайбеєм. У грудні 2016 р., ще до офіційного вступу на посаду, Д. Трамп провів телефонну розмову з президенткою

Тайваню Цай Інвень, що стало першим прямим контактом між лідерами США і Тайваню за понад чотири десятиліття. Цей крок викликав різку реакцію з боку КНР, оскільки розглядався як відхід від усталеної політики «одного Китаю».

Упродовж наступних років адміністрація Білого дому продовжила курс на розширення співпраці з Тайбеєм. США схвалили низку угод з продажу оборонного озброєння Тайваню на загальну суму понад 18 мільярдів доларів, що включали постачання ракетних систем, модернізованих танків та бойових літаків. (Дод. Б). У 2018 р. у Тайбеї відкрили новий комплекс Американського інституту на Тайвані (AIT) – де-факто посольства США, – що символізувало зміцнення дипломатичної присутності США на острові попри відсутність формального визнання [42].

Паралельно США підтримували демократичні прагнення інших регіонів Китаю, зокрема Гонконгу. Масові протести проти законопроєкту про екстрадицію викликали гостру реакцію з боку Вашингтону, який засудив дії Пекіна. У листопаді 2019 р. Конгрес США ухвалив «Акт про права людини та демократію в Гонконзі», який дозволяв запроваджувати санкції проти осіб, причетних до порушень прав людини, а також передбачав щорічну оцінку автономії Гонконгу від Пекіна. Цей крок був сприйнятий КНР як втручання у внутрішні справи та спричинив дипломатичне загострення: Пекін запровадив санкції проти кількох американських організацій та тимчасово заборонив візити американських військових кораблів до Гонконгу [4].

Показовою стала й реакція Тайваню на запропоновану Пекіном модель «одна країна – дві системи», яку Китай намагався застосувати до острова, за аналогією з Гонконгом. Після силового придушення протестів у Гонконгу, ця концепція стала вкрай непопулярною серед тайванців. Президентка Цай Інвень та навіть представники опозиційної партії Гоміндан відкрито виступили проти цієї моделі [76].

У 2020 р. американо-китайські відносини зазнали нових випробувань у зв’язку з пандемією COVID-19. У січні адміністрація Білого дому

запровадила заборону на в’їзд до США іноземців, які нещодавно відвідували материковий Китай. У той самий час Пекін та Вашингтон почали обмінюватись взаємними звинуваченнями: китайські офіційні особи заявляли, що вірус був нібито занесений до Уханя американськими військовими, тоді як президент Д. Трамп неодноразово вживав термін «китайський вірус», покладаючи провину за його поширення на китайське керівництво. Попри тимчасові спроби налагодити співпрацю у сфері боротьби з пандемією, Сполучені Штати припинили фінансування Всесвітньої організації охорони здоров’я, звинувативши її у про-китайських настроях [13; 76].

Ескалація досягла свого піку, коли в липні 2020 р. США наказали КНР закрити своє консульство в Х'юстоні, стверджуючи, що воно було центром шпигунства та крадіжки інтелектуальної власності. Пекін засудив це рішення й у відповідь закрив консульство США в Ченду [60].

У листопаді-грудні 2020 р. було розширено торговельні обмеження щодо КНР. Директор Національної розвідки США Джон Ретклiфф назвав Китай «найбільшою загрозою для Америки сьогодні». Зрештою, 21 січня 2021 р., за день до завершення першого терміну перебування Д. Трмпа посаді президента США, Вашингтон офіційно визнав дії Пекіну проти уйгурів у Сіньцзяні геноцидом. Це стало кульмінацією жорсткого курсу США, спрямованого на обмеження зростаючого впливу КНР на міжнародній арені [61; 76].

Таким чином, стратегічна конкуренція між США та КНР набула системного характеру. Політика стримування Китаю, що включала підвищення мит, запровадження різного роду санкцій та технологічних обмежень, поєднувалась із безпрецедентною підтримкою Тайваню, яку Пекін розглядав як виклик принципу «одного Китаю». Тайванське питання поступово перетворилось на один із ключових подразників у двосторонніх відносинах, посилюючи стратегічну недовіру та ускладнюючи перспективи діалогу.

Після перемоги Джо Байдена на президентських виборах 2020 р. в тайванському суспільстві виникли сумніви щодо подальшого розвитку американо-тайванських відносин. Таке занепокоєння було зумовлене переважно характером його попередньої зовнішньополітичної діяльності, зокрема, під час перебування на посаді віце-президента в адміністрації Б. Обами. Протягом тривалого часу Байден публічно підтверджував дотримання Вашингтоном принциу «одного Китаю» та зацікавленість у збереженні статусу-кво в Тайванській протоці. Він також наголошував, що Сполучені Штати не підтримуватимуть Тайвань у разі одностороннього проголошення ним незалежності. У 2019 р. Джо Байден також критикував жорстку політику Д. Трампа щодо КНР, стверджуючи, що Китай не є серйозною загрозою чи конкурентом для США [40 с. 4].

Однак, нова адміністрація зберігала жорсткий курс щодо КНР. Упродовж перших десяти місяців на посаді вона демонструвала спадкоємність, активно застосовуючи інструменти тиску, започатковані попереднім урядом, без істотних відхилень від його політики. У 2021 р. це проявлялось у збереженні підвищених мит на китайський імпорт, запровадженні санкцій проти посадовців КНР у зв’язку з порушеннями прав людини в Гонконзі та Сіньцзяні, внесенні десятків китайських компаній до «чорного списку», а також у розширенні заборони на залучення американських інвестицій у розвиток тих китайських компаній, діяльність яких пов’язана з оборонною сферою Китаю. У своїй першій промові до Конгресу в квітні 2021 р. Джо Байден наголосив на необхідності збільшення інвестицій в розвиток інфраструктури та високих технологій як ключового елементу конкурентної боротьби з Пекіном [76].

Показовою стала й перша офіційна зустріч високопосадовців США та КНР, що відбулась у березні 2021 р. в Анкориджі (Аляска) й засвідчила глибокі розбіжності між сторонами, завершившись без ухвалення спільної заяви. Це стало яскравим свідченням зростаючої напруги у двосторонніх відносинах.

Водночас, адміністрація Білого дому в цей період надала більшої ваги координації дій із міжнародними союзниками США. Так, за ініціативи Вашингтону в червні 2021 р. НАТО вперше офіційно визнала Китай «викликом безпеці», підкресливши системні загрози, які становлять амбіції КНР у ядерній сфері та модернізація її збройних сил. Відповідне формулювання було закріплене у Підсумковому комюніке Брюссельського саміту від 14 червня 2021 р. Цей крок означав зміну стратегічного фокусу Альянсу і посилення зусиль Вашингтону, спрямованих на формування єдиної позиції партнерів щодо стримування зростаючого впливу Китаю [1; 76].

У подальшому зовнішня політика адміністрації Джо Байдена еволюціонувала в напрямі формування концептуально узгодженої стратегії протидії Китаю як ключовому системному супернику на міжнародній арені. У Стратегії національної безпеки 2022 р. наголошувалось, що відносини між США і КНР перебувають у фазі стратегічної конкуренції [12].

26 травня 2022 року в своїй промові держсекретар Е. Блінкен назвав Китай «найсерйознішим довгостроковим викликом міжнародному порядку». Він протиставив авторитаризм КНР відданості США демократії та дотриманню прав людини. Водночас, він підкреслив прагнення Вашингтону уникати відкритого конфлікту. Міністерство закордонних справ Китаю у відповідь охарактеризувало промову як «дезінформацію», заявивши, що Китай є «захисником міжнародного порядку» [76].

Важливим питанням залишалось забезпечення стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні, особливо в Тайванській протоці. Порівняно зі стратегією, ухваленою в період президентства Д. Трампа, політика США в період президентства Джо Байдена підхід щодо Тайваню відзначався більшою системністю. В Індо-Тихоокеанській стратегії США від 11 лютого 2022 р. підкреслюється необхідність тісної співпраці з партнерами як у регіоні, так і поза його межами задля створення умов, за яких питання майбутнього Тайваню вирішуватиметься мирним шляхом, відповідно до волі його населення. Важливою складовою цього підходу залишалась підтримка

обороноздатності Тайваню. У той же час, наголошувалось на дотриманні Вашингтоном політики «одного Китаю», що залишається одним із основних зовнішньополітичних підходів США у врегулюванні тайванського питання [5 с. 13].

Разом із дипломатичними деклараціями, Вашингтон продовжував реалізовувати практичні заходи, що мали на меті зміцнення оборонного потенціалу Тайваню. У 2021 р. США схвалили рішення про продаж озброєння Тайбею на суму 750 млн доларів, що включав 40 самохідних гаубиць M109 і майже 1700 комплектів для перетворення снарядів на більш точні боєприпаси з GPS-наведенням. КНР жорстко відреагувала на це, обіцяючи «відповідні контрзаходи». Крім того, адміністрація Білого дому зберегла тарифи на китайські товари, санкції проти китайських посадовців і розширила список компаній, пов'язаних з китайськими військовими структурами, які потрапили під обмеження [36].

У листопаді 2021 р. відбулась перша офіційна онлайн зустріч Джо Байдена та Сі Цзіньпіна, на якій обговорювалась ситуація з Тайванем. Сі Цзіньпін критично поставився до підтримки, яку Тайваню надають США, порівнявши це з «грою з вогнем», але сторони погодились на створення запобіжників для уникнення прямого конфлікту.

У 2022 р. тема Тайваню набула ще більшої актуальності на тлі повномасштабного вторгнення Росії на територію України. 18 березня 2022 р. Джо Байден провів відеозустріч із Сі Цзіньпіном, під час якої застеріг китайське керівництво від надання військової допомоги РФ. Попри це, Пекін відмовився засудити дії Кремля, а офіційні особи та державні ЗМІ КНР поширювали російські наративи. Така позиція викликала різку критику з боку Заходу [76].

У зв'язку з цим США активізували підтримку Тайваню, продовживши військово-технічне співробітництво, дозволивши використання оборонних запасів США. Окрім цього адміністрація Білого дому надала Тайбею право на отримання кредитів і грантів для закупівлі американської зброї. Поглибились

і торговельно-економічні відносини. В 2023 р. було підписано Угоду про торгівлю XXI ст., а також прийнято CHIPS and Science Act, спрямований на посилення позицій Вашингтону у виробництві напівпровідників – стратегічної галузі, в якій Тайвань посідає провідне
місце [42].

Каталізатором загострення відносин у трикутнику Пекін-Тайбей-Вашингтон у цей період став візит спікера Палати представників Конгресу США Ненсі Пелосі на Тайвань 2 серпня 2022 р. Це викликало гостру реакцію з боку КНР. Пекін відповів на цей візит масштабними військовими навчаннями в районах, що оточують острів, і запуском ракет над островом в якості демонстрації сили. Згодом, 15 серпня, було оголошено про проведення в районі Тайваню військових навчань у зв'язку з прибуттям американської делегації на чолі з сенатором Едом Маркі.

Тайванський фактор продовжує суттєво впливати на стабільність Азійсько-Тихоокеанського регіону. Стратегічно важливе значення в контексті «тайванської проблеми» має Тайванська протока – ключовий судноплавний маршрут, через який проходить майже половина світового контейнерного флоту. Військові навчання, які КНР регулярно провадить у даному регіоні, призвели до обмеження контейнерних перевезень у Тайванській протоці. Дані навчання можна розцінювати як демонстрацію сили з боку КНР (Дод. А) [50].

13 січня 2024 р. відбулись президентські вибори на Тайвані. Перемогу здобув прозахідний кандидат від Демократичної прогресивної партії Лай Цінде, який підтримує ідею незалежності острова. Пекін відреагував на результати президентських перегонів на Тайвані дипломатичними та економічними заходами, спрямованими на ізоляцію острова. Пекін також розкритикував міжнародну підтримку Тайваню, запровадив економічні санкції в рамках ECFA і організував нічні патрулювання НВАК поблизу Тайваню [39].

Розуміючи критичні наслідки ескалації напруги навколо Тайваню, лідери США і КНР намагались контролювати розвиток ситуації, зберігаючи

дипломатичні канали зв’язку відкритими. Про це свідчила зустріч голови КНР Сі Цзіньпіна та президента США Джо Байдена в рамках саміту Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) у листопаді 2023 р. За словами Джо Байдена, лідери домовились тримати лінії зв'язку відкритими. Це заспокоїло східноазійські країни, які побоюються бути втягнутими в китайсько-американське протистояння.

Статус самоврядного острова, на який Китай претендує як на свою територію, є дуже чутливим для китайських лідерів. Під час зустрічі в листопаді 2023 р. глава КНР Сі Цзіньпін зазначив, що тайванське питання є «найбільш складним питанням в американо-китайських відносинах». Натомість Джо Байден не повторив своїх попередніх обіцянок захищати Тайвань, якщо на нього нападуть. Але він також не заявив і про те, що США виступають проти незалежності Тайваню. Вашингтон, за його словами, дотримується принципу «одного Китаю» і не має намір його змінювати [68].

16 листопада 2024 р. у Перу відбулась ще одна зустріч лідерів США та КНР. Серед важливих проблем, порушених на зустрічі, було питання посилення тиску Пекіна на Тайвань і ситуації в Південно-Китайському морі. Джо Байден закликав до припинення «дестабілізуючої» військової активності Пекіна навколо острова [46].

Незважаючи на більш-менш нейтральні стосунки КНР і США за каденції адміністрації Джо Байдена, на розвиток ситуації у майбутньому впливатиме взаємодія між урядом Сі Цзіньпіна та адміністрацією обраного восени 2024 р. президента США Д. Трампа.

Вже у квітні 2025 р., менш ніж через два місяці після інавгурації, Д. Трамп оголосив про безпрецедентне підвищення тарифів на імпорт. Попри короткострокову 90-денну паузу для більшості країн, для КНР винятку зроблено не було. Станом на 11 квітня 2025 р. США встановили 145% тарифи на всі китайські товари. У відповідь Пекін запровадив 125% тарифи на імпорт із США, а також додаткові мита: 15% на енергоносії, 10% – на сільськогосподарське обладнання та нафту, і 10–15% – на аграрну продукцію.

Це спричинило нову хвилю торговельного протистояння, що загрожує дестабілізувати світову економіку й особливо негативно впливає на ринки Східної Азії [76].

Отже, у період 2010-х – 2020-х рр. Тайвань став однією з основних точок стратегічного протистояння між США та КНР, що відображалось у численних змінах у зовнішній політиці обох держав. Незважаючи на спроби створити нові моделі співпраці, між державами зберігалась стратегічна недовіра. Пекін сприймав посилення американської військової присутності в Азії як частину стратегії стримування, що сприяло загостренню напруженості.

Вашингтон продовжував підтримувати Тайбей, зокрема, надаючи йому військову допомогу, що викликало рішучу відповідь з боку КНР. Протистояння вилилось у торговельні війни, що суттєво погіршило двосторонні стосунки. Питання Тайваню стало важливим не лише в контексті американо-китайських відносин, але й для стабільності в АТР.

Погіршення відносин у трикутнику Вашингтон – Тайбей – Пекін має серйозні геополітичні наслідки, загрожуючи глобальній стабільності. Тому пошук дипломатичних рішень (зокрема, щодо Тайваню), а також нової формули відносин між США та КНР є єдиною гарантією уникнення загострення ситуації не лише в АТР, але й у світі.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було здійснено аналіз двосторонніх відносин між Китайською Народною Республікою та Сполученими Штатами Америки в контексті тайванської проблеми.

Опрацювання широкої джерельної бази дозволило простежити історичний контекст конфлікту, а також окреслити його геополітичне значення в системі міжнародних відносин. Аналіз понятійно-категоріального апарату дозволив осмислити теоретичні аспекти проблеми дослідження.

Порівняльна характеристика соціально-економічного та політичного профілю КНР і США свідчить про наявність глибоких структурних та ідеологічних відмінностей, які лежать в основі суперництва між цими двома державами. Китай з його централізованою авторитарною моделлю управління та державного планування протистоїть Сполученим Штатам, які відстоюють принципи ліберальної демократії та ринкової економіки. У цьому контексті тайванська проблема виходить за межі суто регіонального конфлікту і стає символом глибшого протистояння двох різних систем і світоглядів.

У процесі розвитку тайванської проблеми можна виділити три основні етапи. Перший етап охоплює період від проголошення Китайської Народної Республіки до завершення «холодної війни». Поява двох урядів, кожен з яких претендував на те, щоб представляти «єдиний Китай», стала підґрунтям для тривалого стратегічного протистояння між Пекіном і Тайбеєм. У цей період Тайвань, завдяки підтримці Сполучених Штатів, отримав міжнародну правосуб’єктність та перетворився на важливого партнера Вашингтону в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, тоді як КНР, заручившись підтримкою СРСР, розглядала повернення острова як важливий крок на шляху досягнення національної єдності.

Загострення конфлікту між Пекіном і Тайбеєм відобразилось у двох військових кризах у Тайванській протоці, які посилили напруженість і

свідчили про готовність КНР застосувати військову силу для встановлення контролю над островом.

Важливою подією даного періоду стало налагодження відносин між КНР та США в 1970-х рр. та офіційне визнання Сполученими Штатами Китайської Народної Республіки як єдиного законного представника Китаю, що суттєво змінило міжнародний статус Тайваню. Водночас, США і надалі надавали острову військову та економічну підтримку.

У 1990-х – на початку 2000-х рр. тайванська проблема продовжувала залишатись одним із ключових факторів у трикутнику відносин КНР – Тайвань – США. Після завершення «холодної війни» Пекін поступово посилював свій економічний і військовий потенціал, водночас продовжуючи дипломатичний і військовий тиск на Тайвань, який, зі свого боку, здійснював кроки, спрямовані на зміцнення своєї безпеки та обороноздатності. Вашингтон підтримував Тайбей, надаючи острову військову та політичну підтримку, але, водночас, офіційно дотримувався принципу «одного Китаю», прагнучи балансувати між підтримкою Тайбею і співпрацею з Пекіном.

Ключовими подіями цього періоду стали третя криза в Тайванській протоці 1995–1996 рр. та перемога на президентських виборах на Тайвані лідера Демократичної прогресивної партії Чень Шуйбяня, що викликало загострення напруженості між Тайбеєм і Пекіном.

Теракти 11 вересня 2001 р. в США змістили фокус зовнішньополітичних пріоритетів Вашингтону на боротьбу з міжнародним тероризмом. В цих умовах США були змушені активізувати співпрацю з КНР, що вимагало від Вашингтону та Пекіна зосередитись на співробітництві в тих питаннях, які представляли спільний інтерес для обох сторін, і, водночас, уникати акцентування уваги на питаннях, з приводу яких існували розбіжності. Це тимчасово зменшило гостроту тайванського питання. У то же час, не дивлячись на певне покращення взаємин між США та КНР, питання Тайваню залишалось відкритим.

Тайванська проблема знову актуалізувалась у контексті загострення

американо-китайських відносин у 2010-х – першій половині 2020-х рр., що перетворює її на системний фактор стратегічного суперництва між США та КНР. Упродовж цього періоду проблема Тайваню із периферійного питання стало одним із центральних у контексті безпекової ситуації в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Хоча Сполучені Штати в період президентства Б. Обами і заявляли про незмінність принципу «один Китай», вони поступово посилювали свою військову присутність у регіоні. Це дало змогу Тайбею активізувати діалог з Вашингтоном.

У той же час, після того, як у 2012 р. Головою КНР став Сі Цзіньпін, в КНР було проголошено курс на «національне відродження», що означало неминуче об’єднання з Тайванем. Позиція Пекіна щодо острова набула більш жорсткого і безкомпромісного характеру.

У період першої каденції Д. Трампа на посаді президента США загострення відносин між Вашингтоном і Пекіном набуло системного характеру. Торговельні війни, запровадження санкцій та технологічних обмежень, а також безпрецедентна військова підтримка Тайбея, зокрема у вигляді поставок озброєнь, стали ознаками нової фази протистояння. Влада на Тайвані посилювала зв’язки з Вашингтоном, що викликало гостру реакцію з боку Пекіна. КНР відповіла посиленням політичної та дипломатичної ізоляції острова, організацією військових навчань та маневрів.

За адміністрації президента Дж. Байдена Вашингтон продовжував дотримуватись жорсткого курсу, спрямованого на стримування КНР і розширював безпекову та економічну підтримку Тайбею. Візит спікерки Палати представників Ненсі Пелосі у серпні 2022 р. став кульмінацією загострення і спровокував масштабні військові навчання КНР поблизу острова. Водночас, усвідомлюючи ризики, пов’язані з ескалацією конфлікту, Дж. Байден і Сі Цзіньпін провели кілька двосторонніх зустрічей під час яких продемонстрували готовність до діалогу з метою запобігання прямому протистоянню.

Незважаючи на більш-менш нейтральні стосунки між КНР і США наприкінці каденції адміністрації Джо Байдена, на розвиток ситуації у майбутньому впливатиме взаємодія між урядом Сі Цзіньпіна та адміністрацією новобраного президента США Д. Трампа. Ескалація конфлікту може призвести до дестабілізації ситуації в АТР, негативно вплинути на економічний розвиток країн Східної Азії та безпекову ситуацію в регіоні. Тому пошук дипломатичних рішень (зокрема, щодо Тайваню), а також підтримка стабільних відносин між США та КНР є єдиною гарантією уникнення загострення ситуації в АТР.

Таким чином, проблема Тайваню у відносинах між США та КНР набуває суттєвого значення. Доля острова безпосередньо залежить від розвитку двосторонніх американо-китайських відносин, водночас, він виступає своєрідним інструментом у протистоянні між двома державами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brussels Summit Communique, June 14, 2021. North Atlantic Treaty Organization. URL: https://surl.lu/kejqfb (дата звернення: 05.06.2025).
2. Economic and Trade Agreement between the Government of the United States of America and the Government of the People's Republic of China, January 15, 2020. Office of the United States Trade Representative (USTR). URL: https://surl.lu/jnlgic (дата звернення: 24.04.2025).
3. Guidelines for National Unification, February 23, 1991. Mainland Affairs Council of the Republic of China (Taiwan). URL: https://surl.li/eottay (дата звернення: 02.02.2025).
4. Hong Kong Human Rights and Democracy Act of 2019. Congress.gov. URL: https://surl.lu/efndux (дата звернення: 24.04.2025).
5. Indo-Pacific Strategy of the United States, February 11, 2022. The White House. URL: https://surl.lu/voiasy (дата звернення: 05.06.2025).
6. Joint communique of the United States of America and the People's Republic of China (normalization communique), January 1, 1979. American Institute in Taiwan. URL: https://surli.cc/ulmbxw (дата звернення: 02.02.2025).
7. Joint Resolution by the Congress (Formosa Resolution), January 29, 1955. Office of the Historian, Foreign Service Institute. United States Department of State. URL: https://history.state.gov/ (дата звернення: 01.02.2025)
8. Mutual Defense Treaty Between the United States and the Republic of China; December 2, 1954. The Avalon Project. Yale Law School. Lillian Goldman Law Library. URL: https://surli.cc/pyxgos (дата звернення: 01.02.2025).
9. National Security Strategy of the United States, August 1991. Historical Office of the Office of the Secretary of Defense. URL: https://surl.li/zlcrqb (дата звернення: 02.02.2025).
10. National Security Strategy of the United States, January 1987. Historical Office of the Office of the Secretary of Defense. URL: https://surl.li/zzbowt (дата звернення: 02.02.2025).
11. National Security Strategy of the United States, March 1990. Historical Office of the Office of the Secretary of Defense. URL: https://surl.li/odcjol (дата звернення: 02.02.2025).
12. National Security Strategy, October 12, 2022. The White House. URL: https://surl.li/rnqenf (дата звернення: 05.06.2025).
13. Proclamation on Suspension of Entry as Immigrants and Nonimmigrants of Persons who Pose a Risk of Transmitting 2019 Novel Coronavirus, January 31, 2020. The White House. URL: https://surl.li/orwani (дата звернення: 24.04.2025).

14. Taiwan Relations Act, January 1, 1979. American Institute in Taiwan. URL: https://surl.li/mljlfa (дата звернення: 01.02.2025).
15. The National Security Strategy of the United States of America, September 2002. Historical Office of the Office of the Secretary of Defense. URL: https://surl.li/witqxn (дата звернення: 03.02.2025).
16. 政府与中共代表会谈纪要（复制件）。中国国家博物馆。URL: https://surli.cc/lnzjxi (дата звернення: 31.01.2025).
17. 中华人民共和国中央人民政府公告（1949年10月1日）。中文马克思主义文库。URL: https://surl.lu/xwyyci (дата звернення: 31.01.2025).
18. 全国人大常委会《告台湾同胞书》(1979年1月1日)。中华人民共和国中央人民政府。URL: https://surl.li/prbbgx (дата звернення: 01.02.2025).
19. 反分裂国家法, 2005年3月14日。中华人民共和国外交部。URL: https://surli.cc/vsqbnx (дата звернення: 03.02.2025).
20. Барабаш Ю. Державно-правові конфлікти: поняття, сутність, ключові ознаки / *Радник. Український юридичний портал*. URL: https://surl.li/yxtsya (дата звернення: 08.05.2025);
21. Білак П.П. Демократизація Тайваню та її вплив на перспективи розв'язання «тайванської проблеми». *Наукові записки НаУКМА. Серія Політичні науки.* 2007. Т. 69. С. 53-58. URL: https://surl.lu/srmrnh (дата звернення: 04.02.2025).
22. Булик М.В., Гаврилова Н.В. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі: навчальний посібник / М. Булик, Н. Гаврилова. Маріуполь: МДУ, 2019. 233 с. URL: https://surl.li/rpxyvr (дата звернення: 01.02.2025).
23. Городня Н.Д. Динаміка американсько-китайських відносин в кінці XX-XXI ст. як свідчення нової ролі Китаю у міжнародній системі. *Україна-Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія* / кер. авт. колективу і наук. ред. О.М. Олійник. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 74 – 97. URL: https://surl.gd/doqoyf (дата звернення: 03.02.2025)
24. Завада Я.І., Данчук Г.Д. Особливе становище Тайваню на міжнародній арені та його роль у протистоянні США та Китаю. *Політикус*. 2022. № 5. С. 116-121. URL: https://surli.cc/pxsdkl (дата звернення: 03.02.2025)
25. Іщенко В.В. Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2016 № 3-4. С. 209-215. URL: https://surli.cc/bfsjkl (дата звернення: 04.05.2025)
26. Капелюшний В.П. Державний суверенітет. Енциклопедія Сучасної

України / редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/article-26188 (дата звернення: 04.05.2025)

27. Ковальова К.І., Богадьорова Л.М. Міжнародні конфлікти: сутність, причини виникнення, шляхи розв'язання. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Географія*. Чернівці, 2018. Вип. 795. С. 63–67. URL: https://surl.li/kotgoj (дата звернення: 04.05.2025)
28. Кудряченко А.І., Рудич Ф.М., Храмов В.О. Геополітика: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: МАУП, 2004. 293 с. URL: https://surl.li/nhrerq (дата звернення: 07.05.2025)
29. Мальський М.З., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин: підручник. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 461 с. URL: https://surl.li/grqzkj (дата звернення: 07.05.2025)
30. Таран М. Холодне рукостискання на фоні гарячої «дипломатичної війни» (китайсько-тайванське суперництво як протиборство двох зовнішньополітичних стратегій). *Китайська цивілізація: традиції та сучасність: зб. ст*. Київ, 2005. С. 78-90. URL: https://surl.lu/atommj (дата звернення: 02.02.2025)
31. Ценцура К. Острів майбутнього. Як Тайвань став головним постачальником технологій для світу та посварив США з КНР. Куншт. 2022. URL: https://surl.li/lfyhuj (дата звернення: 24.04.2025).
32. Шевчук О.В. Відносини між двома берегами Тайванської протоки: рух назустріч? *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія.* 2011. Т. 175. № 163. С. 113–117. URL: https://surl.li/zqywmx (дата звернення: 01.02.2025)
33. Шевчук О.В., Надрага Х.М. «Тайванська проблема» у міжнародних відносинах та перспективи її вирішення. *Наукові праці.* 2007. Т. 76. № 63. С. 69-74. URL: https://surl.li/exmobi (дата звернення: 01.02.2025)
34. Bentham J. An Introduction to the Principles of Morals and Legislation / with an introduction by L.J. Lafleur. New York: Hafner Publishing Company, 1948. 378 p. URL: https://surli.cc/pltnlh (дата звернення: 08.05.2025)
35. Bush R. C. The United States and China: A G-2 in the Making? Brookings. 2011. URL: https://surl.lu/hgceqt (дата звернення: 06.02.2025).
36. Capaccio A. First Taiwan Arms Sale in Biden Administration Is Approved. *Bloomberg.* 2021. URL: https://surl.li/jxoiak (дата звернення: 23.04.2025).
37. Gordon S. M., Michael M. G., Sacks D. U.S.-Taiwan Relations in a New Era. Responding to a More Assertive China. Independent Task Forces Report. 2023.

No 81. 147 p. URL: https://surl.li/owcjlx (дата звернення: 23.04.2025)
38. Gunness K., Saunders P. C. Averting Escalation and Avoiding War: Lessons from the 1995–1996 Taiwan Strait Crisis. *Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies. China Strategic Perspectives*. 2022. No. 17. 55 p. URL: https://surl.lu/mnnqja (дата звернення: 01.02.2025)
39. Hart B., Kennedy S., Blanchette J., Lin B. Taiwan's 2024 Elections: Results and Implications. Center for Strategic and International Studies. 2024. URL: https://surli.cc/epmfyf (дата звернення: 25.04.2025);
40. Kuehn, D. Managing the Status Quo: Continuity and Change in the United States' Taiwan Policy. *GIGA Focus Asia.* 2021. № 6. 11 p. URL: https://surl.li/ljkxyz (дата звернення: 24.04.2025)
41. Kurbatova T. O. International conflicts: study guide. Sumy: Sumy State University, 2020. 14 p. URL: https://surl.li/tnvulm (дата звернення:07.05.2025)
42. Maizland L., Fong C. Why China-Taiwan Relations Are So Tense. Council on Foreign Relations. 2025. URL: https://surl.lu/onblck (дата звернення: 25.04.2025).
43. Morgenthau H.J. Politics among Nations. New York, 1967. 489 p. URL: https://surli.cc/whaicr (дата звернення: 08.05.2025)
44. Munro A. Taiwan Strait crises. Britannica. 2023. URL: https://surl.li/jhbbkw (дата звернення: 01.02.2025).
45. Pamment J., Granelli F., Aday S., and others. Hybrid Threats: Chinese public diplomacy in Taiwan. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2019. 20 p. URL: https://surl.li/fnxmuk (дата звернення: 24.04.2025)
46. Renshaw J., Elliott L., Baptista E., Hunnicutt T. Xi says he will work with Trump team as he meets Biden in Peru. Reuters. 2024. URL: https://surl.li/sbzdvn (дата звернення: 25.04.2025).
47. Roger C. Liu. From 'Sticks' to 'Carrots' and 'Nets', then to 'Needles': The Evolution of the CPC's Policy towards Taiwan. Sage Journals. 2022. URL: https://doi.org/10.1177/00094455221074255 (дата звернення: 02.02.2025).
48. Sun Y. Taiwan Arms Sales: Chinese Sanctions on US Firms. Stimson. 2019. URL: https://surl.li/vlpflc (дата звернення: 05.06.2025).
49. Ying J. The Taiwan Question in China-U.S. Relations. Thesis in International and European Relations / Supervisor: Edme Dominguez R. Linköping University, Department of Management and Economics, 2004. 65 p. URL: https://surl.li/gkrrne (дата звернення: 31.01.2025)
50. Zeng Xiaojun K. East Asia: Impact of China and Taiwan conflict on shipping. Risk Intelligence. 2022. URL: https://surl.li/vtzvgy (дата звернення:

25.04.2025).
51. 陶文钊。奥巴马政府时期的对台湾政策。中国国际友好联络会。2019。URL: https://surl.li/kizmon (дата звернення: 25.04.2025).
52. 王缉思。中美战略伙伴关系:现实还是幻想? 中国社会科学院世界经济与政治研究所。2004。URL: https://surl.gd/bfbyhy (дата звернення: 06.02.2025).
53. 周文星。“印太战略”下美国涉台政策调整:战略清晰抑或战术清晰？闽台关系研究, 2020年。第187 期。20页。URL: https://surl.li/pwhggd (дата звернення: 24.04.2025)
54. Державна незалежність: сутність та значення / Південноукраїнська міська рада. Офіційний вебсайт. 2019. URL: https://yu.mk.ua/search/news/28633 (дата звернення: 08.05.2025);
55. Що таке статус-кво: визначення, значення та вплив на суспільство. Style. 2024. URL: https://surl.lu/xxlhce (дата звернення: 08.05.2025).
56. Administrative Division. The State Council of the People's Republic of China. URL: https://surl.li/cdzgez (дата звернення: 04.05.2025).
57. Branches of the U.S. government. USA.gov. URL: https://www.usa.gov/branches-of-government (дата звернення: 05.05.2025).
58. China – Country Profile. International Monetary Fund. URL: https://surl.li/nrnqsh (дата звернення: 04.05.2025).
59. China’s Import-Export Trends 2024–25: A Comprehensive Review of the First 10 Months. China Briefing. URL: https://surl.li/lxemfa (дата звернення: 06.05.2025).
60. Communist China and the Free World’s Future. U.S. Department of State. 2020. URL: https://surl.lt/xicsse (дата звернення: 18.04.2025).
61. Determination of the Secretary of State on Atrocities in Xinjiang. U.S. Department of State. 2021. URL: https://surl.lu/wujbop (дата звернення: 18.04.2025).
62. Establishment of the People's Republic of China. Encyclopaedia Britannica. 2025. URL: https://surl.li/lxwqah (дата звернення: 04.05.2025).
63. Freedom in the World 2025. Freedom House. URL: https://surl.lu/qbiiae (дата звернення: 07.05.2025).
64. Global Soft Power Index 2025. Brand Finance. URL: https://surl.li/pivcod (дата звернення: 07.05.2025).
65. Human Development Index Rankings 2025. United Nations Development Programme. URL: https://surli.cc/hkhlwu (дата звернення: 07.05.2025).
66. IMD World Competitiveness Ranking 2024. IMD Business School. URL: https://surl.li/xqfrpk (дата звернення: 07.05.2025).
67. Index of Economic Freedom: All Country Scores. The Heritage Foundation.

URL: https://surl.lu/xgbxct (дата звернення: 07.05.2025).
68. Joe Biden and Xi Jinping rediscover the joy of talking. Good. The Economist. 2023. URL: https://surl.li/zicfaa (дата звернення: 25.05.2025).
69. Military Strength Ranking 2025. Global Firepower. URL: https://surl.li/khvbiq (дата звернення: 07.05.2025).
70. Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China. The White House. 2018. URL: https://surli.cc/hukixp (дата звернення: 24.04.2025).
71. Status of World Nuclear Forces. Federation of American Scientists. URL: https://surl.li/ucgcbh (дата звернення: 07.05.2025).
72. The World Factbook – China. Central Intelligence Agency. 2025. URL: https://surl.lt/dyssln (дата звернення: 05.06.2025).
73. The World Factbook – United States. Central Intelligence Agency. 2025. URL: https://surl.gd/qcobpc (дата звернення: 05.06.2025).
74. Treasury Designates China as a Currency Manipulator. U.S. Department of the Treasury. 2019. URL: https://surl.li/ysdoyy (дата звернення: 17.04.2025).
75. U.S. International Trade in Goods and Services, December and Annual 2024. Bureau of Economic Analysis (BEA). URL: https://surli.cc/yeieao (дата звернення: 06.05.2025).
76. U.S.-China Relations 1949 – 2025. Council on Foreign Relations. 2025. URL: https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations (дата звернення: 17.04.2025).
77. United States – Country Profile. International Monetary Fund. URL: https://surl.lu/vblhee (дата звернення: 06.05.2025).
78. United States – Macroeconomic Overview. Eulerpool. URL: https://eulerpool.com/en/macro/united-states (дата звернення: 06.05.2025).
79. United States Birth Rate 1950–2025. Macrotrends. URL: https://surl.li/bpthau (дата звернення: 06.05.2025).
80. United States population. QuickFacts. Census Bureau. URL: https://surl.li/vrcqec (дата звернення: 05.05.2025).
81. United States. Encyclopaedia Britannica. URL: https://surl.li/wvygxk (дата звернення: 04.05.2025).
82. World Economic Outlook (April 2025) – GDP per capita, current prices. International Monetary Fund. URL: https://surl.lu/jdmhin (дата звернення: 06.05.2025).
83. 近代史。中华人民共和国中央人民政府. 2022. URL: https://surl.li/xnokok (дата звернення: 31.01.2025).
84. 中国历史概况。中华人民共和国中央人民政府。2005。URL: https://surl.li/pjpzld (дата звернення: 31.01.2025).
85. 中华人民共和国2024年国民经济和社会发展统计公报。中华人民共和国

中央人民政府网。URL: https://surl.li/tdtnrw (дата звернення: 05.05.2025).
86. 中华人民共和国国家机构体系。中华人民共和国中央人民政府。URL: https://surl.li/brgcsc (дата звернення: 04.05.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

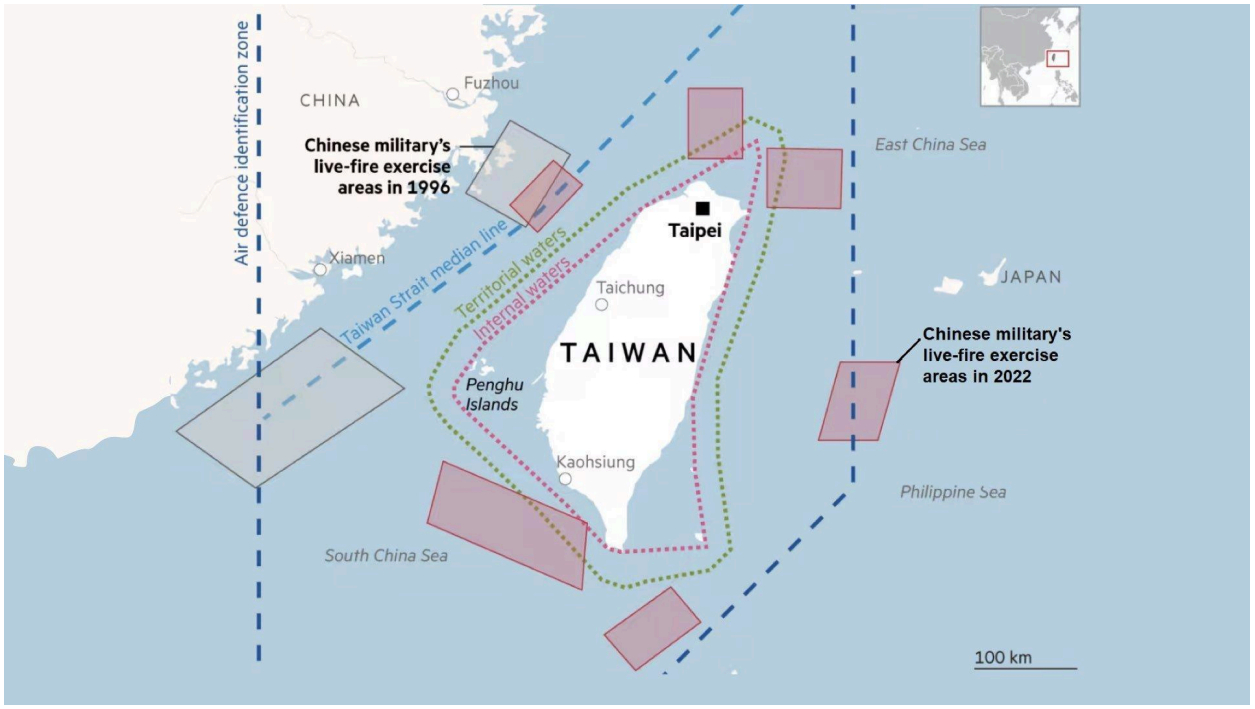

Рис. А.2 Мапа Тайваню із зображенням військових навчань армії КНР в 1996 р. та 2022 р. [50].

Додаток Б

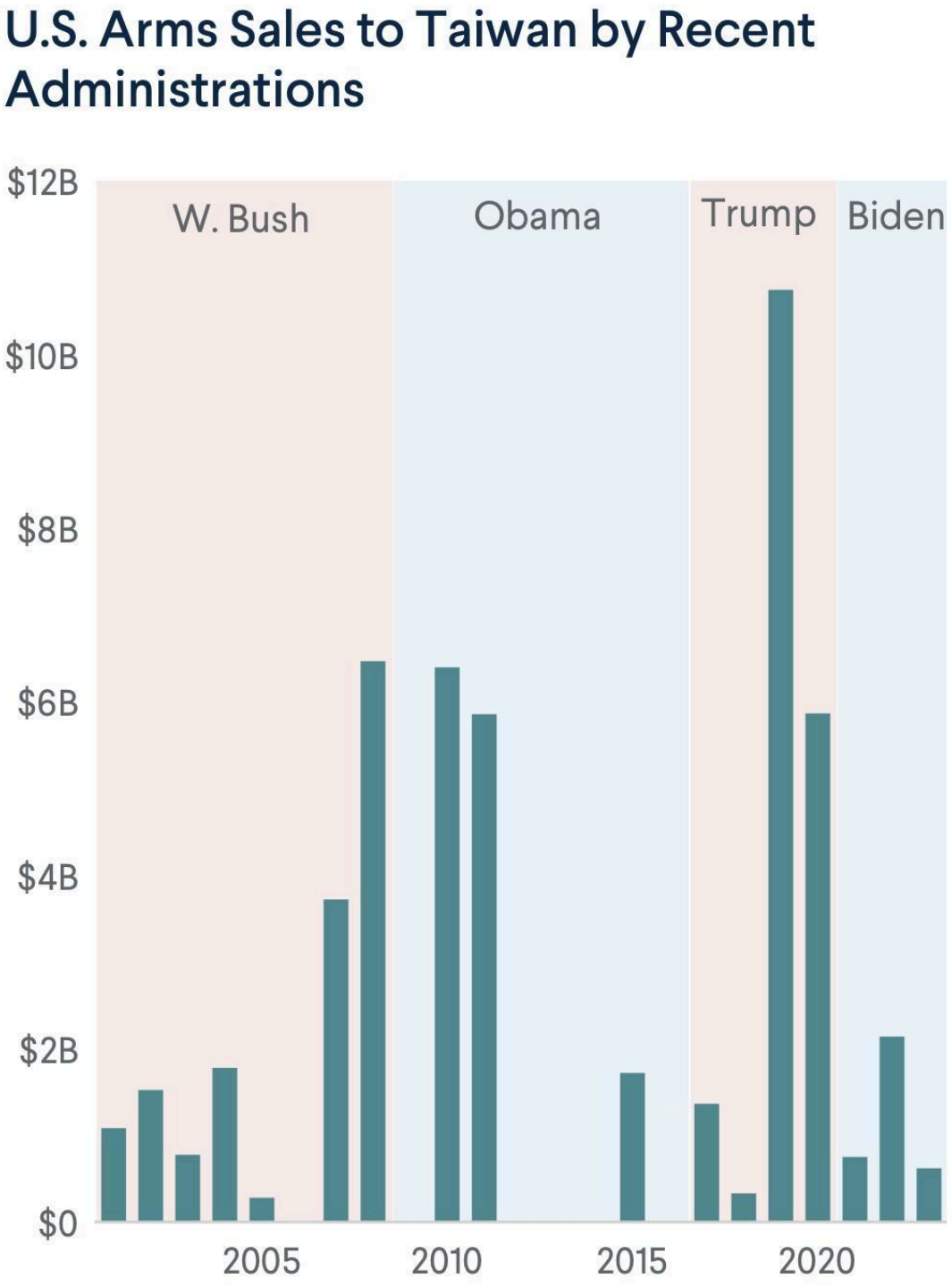

Рис. Б.2 Обсяги продажу американської зброї Тайваню в період з 2005 по 2020 рр. [42].

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності 291«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Руденко Світлани Сергіївни

на тему:

«Проблема Тайваню у відносинах КНР та США»

06. 06. 2025 р.

Проблема Тайваню є однією з найбільш актуальних проблем сучасних міжнародних відносин. Багато в чому вона безпосередньо впливає не лише на стан відносини між США та КНР, але й на безпекову ситуацію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та світі.

Світлана Сергіївна Руденко своєчасно підійшла до підготовки кваліфікаційної роботи, сама запропонувала тему дослідження, регулярно відвідувала консультації, дослухалась до порад наукового керівника, виявила себе як старанна студентка, схильна до наукового пошуку.

Говорячи про наукові досягнення С.С. Руденко слід зазначити, що протягом свого навчання в університеті вона неодноразово приймала участь у наукових конференціях, які організовувались кафедрою світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, і має наукові публікації.

Під час роботи над темою С.С. Руденко опрацювала значний обсяг джерел та наукової літератури (зокрема, іноземних), що дало можливість у повній мірі розкрити науково-теоретичну базу роботи, здійснити порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілю США

та КНР, розглянути генезис та еволюцію тайванської проблеми в період «холодної війни», проаналізувати вплив тайванського питання на розвиток американо-китайської взаємодії в 1990-х – на початку 2000-х рр., дослідити тайванську проблем в контексті загострення відносин між США і КНР у 2010-х – 2020-х рр.

У процесі написання дипломної роботи автор продемонструвала вміння аналізувати і систематизувати інформацію, а також роботи самостійні висновки та узагальнення.

Зміст роботи та її оформлення не викликають зауважень. Мету дослідження було досягнуто, завдання, які було поставлено автором на початку роботи, виконані в повній мірі. Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи є цілком обгрунтованими та не викликають заперечень. Кваліфікаційна робота С.С. Руденко є повністю самостійним дослідженням, може бути допущена до захисту в Державній екзаменаційній комісії та заслуговує на високу оцінку.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук,
доцент кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу М.Ю. ОНАЦЬКИЙ

Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків
06.06.2025

Екзаменаційній комісії із захисту
кваліфікаційних бакалаврських робіт
студентів спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу

Руденко Світлани Сергіївни

на тему:

«Проблема Тайваню у відносинах КНР та США»

На сучасному етапі США та КНР є двома найпотужнішими державами світу. Їх двосторонні взаємини багато в чому визначають міжнародний порядок денний. У зв'язку з цим, актуального значення набуває дослідження сучасного стану відносин КНР та США, а також впливу «тайванської проблеми» на характер американо-китайських стосунків.

Кваліфікаційна робота С.С. Руденко присвячена дослідженню тайванської проблеми як фактору, що впливає на американо-китайські відносини. Структура дипломної роботи є логічною та послідовною. У першому розділі проаналізовано науково-теоретичну базу роботи, розглянуто понятійно-категоріальний апарат дослідження, здійснено порівняльну характеристику соціально-економічного та політичного профілю КНР та США. В другому розділі досліджено генезис та еволюцію тайванської проблеми у період «холодної війни», проаналізовано вплив тайванського питання на розвиток американо-китайської взаємодії в 1990-х – на початку 2000-х рр., досліджено тайванську проблему в контексті загострення відносин між США і КНР в 2010-х – 2020-х рр.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи автором було залучено та опрацьовано широке коло джерел та наукової літератури (зокрема, іноземних). С.С. Руденко продемонструвала вміння систематизувати та аналізувати

зібрану інформацію, а також робити самостійні висновки. Всі поставлені в роботі завдання були успішно виконані. Основні положення та висновки роботи зауважень не викликають. В цілому робота виконана на високому рівні. Істотних недоліків бакалаврська робота не містить.

Дипломна робота С.С. Руденко «Проблема Тайваню у відносинах КНР та США» є самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам, що висуваються до робіт відповідного кваліфікаційного рівня. За умови успішного захисту в екзаменаційній комісії робота заслуговує на оцінку «відмінно», а її автор – надання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології,
соціології і культурології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди Юлія КАЛЮЖНА